

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

ISB, C – uppsats i sociologi.
Eskilstuna Vt 2007

Peter Silfver och Moa Lindell
Missbrukarvårdsprogrammet
BK 2890

Vuxna maskrosbarns upplevelser av sin barndom

En kvalitativ intervjustudie

Handledare: Anna – Lena Almqvist

Examinator: Mats Ekermo

Sammanfattning

Denna studie belyser maskrosbarnens uppväxtförhållande. Den tar upp varifrån maskrosbarnen fått sin känsla av sammanhang och orsaker till att de klarat sig bra i livet trots en destruktiv uppväxtmiljö. Studien bidrar till en ökad kunskap om maskrosbarn och deras upplevelser av sin barndom. I denna studie intervjuades åtta vuxna maskrosbarn, fyra män och fyra kvinnor. Dessa intervjuer analyserades enligt hermeneutiska principer. De teoretiker vi använt oss utav är Antonovsky och Goldberg. Resultatet visar att alla maskrosbarn har haft svåra hemförhållanden med psykiskt sjuka föräldrar eller föräldrar med alkoholproblem. Maskrosbarnens vardag i hemmet har mer eller mindre präglats av psykiskt och/eller fysiskt våld. Det framkommer även i studien att maskrosbarnen har haft god social kompetens och förmågan att rekrytera surrogatföräldrar utanför hemmet. Dessa vuxna personer har givit maskrosbarnen det stöd och omtanke som många gånger inte deras föräldrar varit kapabla att ge dem. Det är från dessa personer, kompisar och lärare, det vill säga maskrosbarnens nätverk, som de fått sin känsla av sammanhang.

Nyckelord: maskrosbarn, återhämtningsförmåga, skyddsfaktorer, riskfaktorer, KASAM, överlevnadsstrategier.

Förord

Vi vill först och främst tacka våra respondenter som delat med sig av sina upplevelser från barndomen. Det har varit mycket betydelsefullt för oss att ni tog er tid och berättade om hur det var under denna känsloladdade period i era liv. Tusen tack, utan er hade det inte blivit någon uppsats. Sedan vill vi rikta ett stort tack till vår handledare, universitetslektor Anna-Lena Almqvist som varit ett stort stöd under resans gång. Vi vill även tacka våra sambos, Anna och Anders som stöttat oss och framförallt stått ut med oss under uppsatsskrivandet.

Innehåll

1. Inledning	1
1:1 Syfte och frågeställningar	2
1:2 Disposition	3
2. Historik kring forskning om maskrosbarn	3
3. Tidigare forskning om maskrosbarn	5
3:1 Överlevnadens konst och pris	5
3:2 Att vara barn till psykiskt sjuk förälder	7
3:3 Risk och skyddsfaktorer under barnets uppväxt	8
3:4 Hur ska skolan och samhället agera gentemot barn i riskzonen?	9
3:5 Omgivningen och uppväxtmiljöns betydelse	10
3:6 Resultat av studier gällande motståndskraft och skyddsfaktorer	11
3:7 Sammanfattning	13
4. Teoretisk utgångspunkt	14
4:1 Positionering	14
4:2 KASAM	15
4:3 Stämplingsteorin	19
4:4 Sammanfattning	22
5. Metod	23
5:1 Val av metod	23
5:2 Urval	24
5:3 Datainsamling	25
5:4 Bearbetning av datamaterialet	27
5:5 Validitet och reliabilitet	28
6. Resultat och analys	29
6:1 Hemmets problematik	29
6:2 Kärlek, omvårdnad och bekräftelsens betydelse	32
6:3 Skolans påverkan	36
6:4 Fritid & kamraters betydelse	40
7. Slutdiskussion	43
7:1 Uppväxtmiljön	43
7:2 Maskrosbarnens känsla av sammanhang	45
7:3 Upplevelse av stämpling	46
7:4 Avslutande kommentar	47
Appendix A, Intervjuguide	
Appendix B, Etik	

1. Inledning

Maskrosblomman symboliserar både barnets styrka och tålighet med rötter som alltid hittar näring och får fäste i jord som både är mager och torftig. En maskrosblomma hittar alltid nya sätt att ta sig fram och överleva på Cronström-Beskow, (1996 s.16).

”Maskrosbarn” vad är det, och vem är det? Det är barn som utvecklas till starka och socialt kompetenta vuxna personer. Det trots dåliga hemförhållanden i en destruktiv miljö under den största delen av sin barndom. Barnens liv har ständigt präglats av svåra, jobbiga och ofta kränkande situationer i hemmiljön. Det handlar om familjesituationer där den ena eller båda föräldrarna är oförmögna eller icke kapabla att ta föräldrarollen. Hur kommer det sig då att maskrosbarn överlever i en otrygg, och många gånger outhärdlig uppväxtmiljö? Forskningen Garnezy (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.216) på ett antal gemensamma faktorer som ger rimliga förklaringar till maskrosbarnens mentala överlevnadsstrategier. Cronström-Beskow, (1996 s.16) menar att maskrosbarn har vissa förmågor som hjälper dem genom barndomen fram till vuxen ålder. Dessa faktorer och förklaringar är väldigt intressanta men avslöjar bara det primära delarna av en mycket komplex situation. Maskrosbarn ska inte uppfattas som några övermänniskor som klarar allt. De har själva fått lägga mycket tid och kraft på sin personlighet, det har också haft sitt pris där många ärr inte syns.

Barnkonventionen artiklar beskriver barnens rättigheter. I FN: s barnkonvention (2003-06-02) i artikel 6 går det att läsa att varje barn har rätt till att överleva, leva och utvecklas. Detta gäller inte endast barnets fysiska hälsa utan även den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. I artikel 3 framkommer det att barnets bästa skall komma i första rum. I artikel 2 framkommer det att alla barn har samma värde och att inget barn får diskrimineras. Artikel 12 i barnkonventionen tar upp barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem uppmärksammade i alla frågor som rör barnen själva. När åsikterna uppmärksammas skall man ta hänsyn till barnets ålder och mognad. Dessa rättigheter borde gälla alla barn i hela världen oavsett samhälle, kultur eller religion. Detta anser många som självklarheter. Men vissa barn uppfostras i familjer där inte hänsyn tagits till barnkonventionens rättigheter.

I en artikel i Dagens nyheter (7 dec 2005) berättar Nicklas Långström om maskrosbarn. Långström är barnpsykiatriker och forskare vid Karolinska institutets centrum för vård och

prevention. Han anser att föräldrar som missbrukar, har psykiska problem eller använder våld i sin barnuppfostran utsätter sina barn för en enorm risk. Att växa upp i ett hem där aggressionsnivån är hög är farligt för både den psykiska och fysiska hälsan. Om kommunikationen inte fungerar mellan föräldrar och barn i hemmet så förvärras situationen radikalt. Risken ökar i dessa fall för att barnet inte ska klara av att växa upp till en harmonisk och stabil människa. Men vissa barn håller sig flytande när de borde sjunka, de barnen förvånar oss alla.

1:1 Syfte och frågeställningar

Syfte:

Avsikten med studien är att undersöka maskrosbarnens upplevelse av *känsla av sammanhang* och orsaker till att de klarat sig bra i livet trots en destruktiv uppväxtmiljö. Vi har för avsikt att beskriva och tolka maskrosbarnens upplevelser av sin barndom. Med barndom avser vi tiden från noll till 16 år. Upplevelsen blir en retrospektiv tolkning då studien omfattar vuxna maskrosbarn. Vår huvudsakliga strävan med uppsatsen är att få en djupare förståelse för vad som bidrar till maskrosbarnens utveckling till socialt välfungerande människor. Vi vill på detta vis bidra med kunskap om hur vuxna maskrosbarn upplever sin barndom.

Frågeställningar:

- Vad kännetecknar maskrosbarnens uppväxtmiljö?
- Varifrån och hur har maskrosbarn fått sin *känsla av sammanhang*?

Avgränsningar:

Den här uppsatsen avser att studera vuxna maskrosbarn minnesbilder av sin barndom. Vårt urval av maskrosbarn och definition av destruktiv uppväxtmiljö bygger på deras egna upplevelser och uppfattning av familjeförhållande och situation. Vi har valt att lägga fokus på maskrosbarnens upplevelser av känsla av sammanhang, som barn. Det vill säga upp till 16 år. Valet baserades på den relativt snäva tidsram som ges för att genomföra denna C – uppsats. För att klara den tidsramen har vi strävat efter att inte överstiga en och en halv timme i intervjusituationen och vi har lagt tyngdpunkten i intervjuguiden på tiden under grundskolan. Geografiskt har vi gjort ett bekvämlighetsurval. Vi avgränsade vårt urval av respondenter till en radie om cirka 10 mil runt vår hemort.

1:2 Disposition

Det kapitlet som följer innehåller historik kring forskning om maskrosbarn. Där ges en närmare beskrivning av begreppet maskrosbarn. Därefter redovisas tidigare forskning på området som följs av teoretisk utgångspunkt. I den teoretiska utgångspunkten ges en positionering samt att vi beskriver KASAM och stämplingsteorin. Sedan beskriver vi val av metod. Därefter ges en beskrivning av vårt urval, datainsamling och bearbetning av data materialet. Det som sedan framförs är uppsatsen validitet och reliabilitet. Sedan sker en redovisning av resultat och analys där kopplar vi ihop teorin med empirin. I slutdiskussionen diskuteras sedan resultatet av undersökningen i förhållande till tidigare forskning och teorier. Där ger vi även några avslutande kommentarer. Där redovisas även våra brister i uppsatsen och förslag på fortsatt forskning på området.

2. Historik kring forskning om maskrosbarn

Emmy E. Werner, Marianne Cederblad, Anthony och Garmezy har varit ständigt återkommande namn när vi sökt efter tidigare forskning om maskrosbarn. De anses med sin forskning vara föregångare till studier om maskrosbarn. Werner och Cederblad har båda gjort longitudinella studier vilket innebär att de studerat en grupp människor under en längre tidsperiod. Eftersom det är forskningen som synliggjort maskrosbarnen anser vi det är relevant att ge en historisk översikt för hur den forskningen sett ut.

Cronström – Beskow (1996 s.16) berättade som vi skrev i inledningen att maskrosblomman symboliserar både barnets styrka och tålighet. Maskrosblomman har rötter som alltid hittar näring och får fäste i jord som både är mager och torftig. En maskrosblomma hittar alltid nya sätt att ta sig fram och överleva på, precis som maskrosbarnet gör. Det svenska namnet maskrosbarn härstammar från det norska begreppet lövetannbarn. Lövtand är det norska namnet för maskrosblomma. En annan liknelse till maskros är lejon tand som även den är en stark uthållig blomma. Lejonet och blomman står båda för styrka och tålighet. I USA används begreppet superkids när man pratar om maskrosbarn. Det var Garmezy som myntade det begreppet efter actionhjälten och seriefiguren Superman.

Cederblads (2001 s.67) definition av begreppet maskrosbarn är barn som utvecklas till välanpassade och psykiskt harmoniska vuxna. Det trots en uppväxtmiljö som var näringsfattig och utarmad. Marianne Cederblad är före detta professor i barn och ungdomspsykiatri vid Lunds universitet. Hon började sin karriär på det legendariska behandlingshemmet Barnby Skå på 60-talet. Barnby Skå tog sig an barn och ungdomar med stora psykosociala problem och en kraftigt destruktivt livsföring. Barnen och ungdomarna som kom till Barnbyn Skå slogs, sniffade, skolkade och stal, varken skolan eller deras föräldrar kunde hantera dem. Förklaringen till barnen och ungdomarnas beteende fanns oftast hos föräldrarna. Föräldrarna hade dålig utbildning och ekonomi, egna psykiska problem, eget missbruk samt var högt kriminellt belastade. Familjerna var instabila och deras uppfostringsmetoder präglades ofta av våld. Det som Marianne Cederblad reagerade på när hon arbetade på Barnbyn Skå var. – Hur kommer det sig att syskonen till dessa barn och ungdomar fungerar socialt och känslomässigt väl i skolan, hemmet och i andra sociala sammanhang? Ett tiotal år senare läser hon rapporten om Kauai – studien.

Werner är professor vid University of California i Berkeley och är barnpsykolog. Hon är en av de första som intresserade sig för att forska om maskrosbarn. Werner och Smith (2001 s.25) berättade om att 1955 inledde Werner en tvärvetenskaplig longitudinell studie. Den handlade om hur barns ogynnsamma uppväxtförhållande påverkar barnens utveckling och anpassning till livet. Denna studie omfattade ca 700 barn som föddes på ön Kauai i Hawaii ögruppen. Werner och hennes kollegor kartlade risk och skyddsfaktorer av de män och kvinnor som föddes på ön 1955 vid åldrarna 1, 2, 10, 17/18, 31/32 och 40. De intresserade sig för "högriskbarnen" som redan från födseln var utsatta för komplikationer. Barnen hade flera riskfaktorer i sin omgivning som fattigdom, alkoholism, eller en psykisk sjuk förälder. Trots dessa omständigheter kom dessa barn att utveckla en hälsosam personlighet. En hälsosam personlighet innebar kompetenta, självsäkra och omtänksamma vuxna personer.

Werner och Smith (2001 s.9 – 10) berättade om hur Cederblad och andra forskare 1947 startade Lundby studien. Det är den första svenska studien om risk och skyddsfaktorer. Denna studie omfattade 2550 individer i samhällen utanför Lund, alla oavsett ålder undersöktes varav 590 var barn. På det viset fick man information om tre generationer. Exempel på riskfaktorer är föräldrar som är psykiskt sjuka, har missbruksproblem eller misshandlar sina barn. Forskarna avsåg att undersöka tillgången av salutogena faktorer som i tidigare forskning visat sig öka stressmotståndskraften. Cederblad och hennes medarbetare intervjuade 148

personer av riskgruppens barn som vid intervjutillfället var mellan 42 och 56 år gamla. Alla hade blivit utsatta för minst tre riskfaktorer i barndomen och det visade sig att tre av fyra hade klarat sig bra i livet. En skyddsfaktor som framkom i undersökningen var bland annat bra självförtroende i barndomen. Andra skyddsfaktorer var viljan att förändra sin lott i vuxenlivet, växa upp i en familj med mindre än fyra syskon samt ett förtroendegivande förhållande med en förälder. Forskarna delade in stressmotståndskraften i två delar, individfaktorer och omgivningsfaktorer. Individfaktorer innebär personliga egenskaper och omgivningsfaktorer är de yttrefaktorer såsom psykiskt sjuka föräldrar. Deltagarna fick även fylla i ett självskattningsinstrument. Det var utformat med hjälp av Antonovskys salutogena komponenter i KASAM. Komponenterna är meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet

Cronström-Beskow (1996 s.12) berättade att barnpsykologen Garmezy och barnpsykiatrikern Anthony. De har forskat om barn som växt upp med psykotiska föräldrar i den svarta storstadsslummen i USA. Anthony och Garmezy's fokus var precis som Werner på barn som klarats sig bra trots en destruktiv uppväxtmiljö. Dessa barn kallade de superkids eller invulnerable children. Vid denna tidpunkt av Anthony och Garmezy karriär ansåg de att dessa barn var osårbara. Detta eftersom barnen klarade av svåra uppväxtförhållanden utan att bli nedbrutna. Garmezy gjorde en jämförelse av dessa barn med tre olika sorters dockor. Den första dockan är gjord av glas den andra av plast och den tredje av metall. Liknelsen gick ut på att om man tog en hammare och slog på var och en med samma kraft så skulle den av glas helt gå sönder. Den av plast skulle få bestående skador men den tredje av metall skulle klara sig helt utan skador. Garmezy myntade då begreppet de osårbara barnen och dockan av metall symboliserade maskrosbarnen. På 80-talet ändrade dock Garmezy sin uppfattning om att maskrosbarn var osårbara och övergick till benämningen stresståliga och motståndskraftiga barn i stället.

3. Tidigare forskning om maskrosbarn

3:1 Överlevnadens konst och pris

Cronström – Beskow (1996) är intresserad av maskrosbarnens överlevnadsstrategier. Hennes slutsatser och resultat är i likhet med Garmezy att dessa barn är ”stresståliga” och ”motståndskraftiga”, men inte ”osårbara”.

Cronström – Beskow har kommit fram till att barn behöver kärlek och värme från någon person under sina första levnadsår. Även ett maskrosbarn behöver denna känslomässiga näring för att överleva. Det är viktigt att förstå att även föräldrar som är psykiskt sjuka eller missbrukar droger faktiskt kan ge kärlek och värme. Det är under de perioder som föräldrarna är friska respektive nyktra som de kan ge sina barn denna omtanke. Även om det rör sig om korta perioder tar barn emot allt som ger känslomässig näring trots att det kanske är lite.

Cronström – Beskows forskning visar att utsatta barn flyr från verkligheten in i sig själva. Detta för att skydda sig när lögnen och bortförklaringar om deras verkliga situation i hemmet inte räcker till. Likaså när kränkningar från föräldrarna i hemmet blir för många. Att inte bli sedd för den man är uppfattas av dessa barn som respektlöst och integritetskränkande. Det är viktigt att bli sedd för den man är, det gäller alla människor. Det handlar också om känslan av att vara behövd. Den känslan ger livet mening och hjälper maskrosbarn genom framtida svårigheter. Enligt Cronström – Beskow så är det en av de grundläggande och avgörande faktorerna för maskrosbarnens överlevnad. Känslan av ”att kunna göra” och dessutom deras förmåga att på det sättet också kunna se sig själva.

Cronström – Beskows studie visar också att skolmiljön i brist på annat stod för det huvudsakliga och viktigaste stödet för maskrosbarnen under de första åren. Skolan erbjöd trygghet, struktur och förutsägbarhet. Den tillskillnad från hemmet där otrygghet, kaos och oförutsägbarhet var vardag. Skolan var på många sätt en förebild för hur det egentligen skulle vara. Maskrosbarn har många dåliga erfarenheter av förluster och sociala brister som har gjort dem vana vid sorg. Det har också motiverat dem att resa sig och gå vidare för att finna mening och glädjen i livet. En av deras styrkor ligger i förmågan att lösa problem i alla situationer och att bygga upp en stor tilltro till sig själva.

Cronström – Beskow beskriver olika förmågor hos maskrosbarn som varit villkor för deras överlevnad under uppväxten. Det har bland annat handlat om konsten att skjuta obehagliga händelser framför sig fram till vuxenlivet. Till detta har alla haft stor hjälp av sin fantasi där har maskrosbarnen kunnat skapa den värld som de saknat. Om det så bara handlade om korta stunder så har alla hela tiden behållit sina identiteter och roller i sin fantasi värld. På det sättet har maskrosbarnen kunnat avlasta sig själva i den verkliga situationen. Det har också varit mycket viktigt för maskrosbarn att åtminstone någon gång bli sedd. Att få möjligheten att

kunna berätta sanningen och på något sätt bli respekterad, accepterad och älskad för den man är. Det var också avgörande föra att den smärta som dessa barn bar inom sig skulle kunna läka.

3:2 Att vara barn till en psykiskt sjuk förälder

McConnell Gladstone, Boydell och McKeever, (2006) har forskat om barn som lever med en psykiskt sjuk förälder. Den forskningen visar att dessa barn löper en mycket stor risk för att själva utveckla en psykisk störning. De barn som inte utvecklar en psykisk störning i vuxen ålder och fortfarande har hälsan i behåll är extremt motståndskraftiga. Barndomen är en kritisk period i livet. Barn behöver under uppväxten en trygg och skyddad hemmiljö. De är mycket sårbara både psykiskt och fysiskt. Familjer där en förälder är psykiskt sjuk blir stigmatiserade och sjukdomen blir något familjen försöker dölja. Barnen i familjen lär sig snabbt familjehemligheten för att skydda resterande familjemedlemmar.

McConnell Gladstone, Boydell och McKeever redovisar i artikeln annan forskning på området psykiskt sjuka föräldrar. De menar därför att forskning om barn som lever med en mentalt sjuk förälder måste utökas. Den redovisade forskningen visar resultat på att det finns mer och mer intresse för att studera personer som har en psykisk sjukdom. Informationen om hur barnen upplever det att växa upp med en psykiskt sjuk förälder lyser däremot med sin frånvaro. Professionella som behandlar psykiskt sjuka verkar inte vara intresserade av hur barnen till de psykiskt sjuka mår. På så vis blir dessa barn osynliga. Dechillo (refererad i McConnell Gladstone, Boydell och McKeever, 2006) granskade och kartlade vuxna inlagda patienter inom psykiatrin. Han upptäckte att 44 % av patienterna aldrig blev tillfrågade om de hade barn. Det visade sig också att de professionella som behandlar psykiskt sjuka hade kunskap om att 20 % av de patienterna var föräldrar. Trots dessa omständigheter ifrågasattes det inte om barnen bodde hos föräldrarna eller inte. I en annan stor studie av McGrath, Hearle, Jenner, Plant, and Barkla (refererad i McConnell Gladstone, Boydell och McKeever, 2006) upptäcktes det att 59 % av kvinnor med en psykisk störning och 25 % av män med psykisk sjukdom var föräldrar. Av dessa föräldrar planerade alla att skaffa fler barn. Nästan hälften (42 %) av dessa föräldrar levde tillsammans med sina barn.

Slutsatsen av forskningen i denna rapport är att barn till psykiskt sjuka föräldrar är komplexa och kompetenta personer. Barnen har värdefulla åsikter och erfarenheter som måste tas

tillvara genom utökad forskning på området. Det är nödvändigt att få en ökad förståelse om hur det är att växa upp med en mentalt sjuk förälder. Forskningen kommer förhoppningsvis att resultera i att barn till psykiskt sjuka föräldrar får bättre omvårdnad. Barn borde alltid bli konsulterade om saker som påverkar dem. Det inklusive genomförande av regler riktade mot barnen och den hjälp som till exempel de sociala myndigheterna bidrar med. De professionella kan inte bara fokusera på den psykiskt sjuka förälderns behov. Professionella måste se barnen och familjen som en helhet. Den här artikeln belyser att det är tvunget att involvera barnens uppfattning i forskning.

3:3 Risk och skyddsfaktorer under barnets uppväxt

Lynch, Geller och Schmidt (2004) har under flera år gjort en sammanfattning av resultat från utvärderingar som gjorts i flera stater i USA. Det handlar om ett förebyggande program som använts under barns uppväxt från förskolan och upp till mellanstadiet. Programmet är baserat på de slutsatser och resultat som framkommit i forskningen om barns återhämtningsförmåga. I den här artikeln vill Lynch, Geller och Schmidt betona att innehållet av risk och skyddsfaktorer under barnets uppväxt är avgörande för barnets överlevnad och återhämtningsförmåga. Med riskfaktorer menar forskarna allt som möjliggör en negativ inverkan på barnets situation eller beteenden. Skyddsfaktorer är enligt Fraser och Galinsky (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) de krafter som både internt och externt påverkar och skapar möjligheter för barnets utveckling. I artikeln vill forskarna ytterligare förtydliga begreppet och innebörden av motståndskraft. De menar att barns förmåga att ta efter andra människors beteende som i sin tur genererar hög social kompetens. Den goda hälsan beror på och kommer ur samspelet mellan risk och skyddsfaktorer i barnets omgivning.

I Freedman, Radke-Yarrow och Brown, Werner och Smith forskning (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) har kommit fram till att skolan spelat en avgörande och positiv roll för barn i riskzon. Läraren blir ofta en person som kan hjälpa dessa barn att stärka och höja sin återhämtningsförmåga. I forskning och litteratur bland annat Pianta och Walsh, Werner (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) handlar det om barns återhämtningsförmåga. Där framkommer det att den vanligaste rapporterade skyddsfaktorn är en god och stödjande relation till en vuxen person. Exempelvis noterar Werner (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) att just att lärarna i skolan har haft en avgörande roll för barn med många riskfaktorer i sin omgivning. De barn som levde i en högriskfaktormiljö kunde åtminstone

peka ut en lärare som var viktig för dem som stödperson. Henderson och Milstein (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) menar att lärare ofta blir en sorts förebild för dessa barn. Miller et al., (refererade i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) forskning påvisar också att en lärare som ger mycket socialt stöd. Lynch, Geller, Schmidt, (2004) är överens om att lärare som uppmuntrar och förstärker barnens kunskaper betyder oerhört mycket för dessa barns positiva utveckling.

3:4 Hur skolan och samhället bör agera gentemot barn i riskzonen

Den här artikeln bygger på ett tre årigt forskningsprojekt av Howard och Johnson University of South Australia (2000). De undersökte barn i riskzonen och deras återhämtningsförmåga. De tittade på tre områden, barnens familj, skola och närmiljö. Data samlades in från fem grundskolor i svårt ekonomiskt drabbade förorter i södra Australien. Studien är baserad på slumpmässigt utvalda 9 – 12 åringar och respektive klasslärare. Där redovisas deras upplevelser av vad som är anledningen till att en del barn som har en svår uppväxt klarar sig bra. Likaså varför det samtidigt går illa för andra barn med till synes likvärdiga svåra uppväxtförhållanden. Vad är det som spelar en avgörande roll för dessa barn? Eleverna fick diskutera frågorna gruppvis med fyra till fem deltagare i varje grupp, medan 25 lärare intervjuades individuellt.

I artikeln beskrivs vad elevgrupperna och lärarna kommit fram till i undersökningen. Frågorna handlade om på vilket sätt familjen, skolan och närmiljön spelar en avgörande roll för barns välbefinnande. Studien visar på att det är viktigt att upprätthålla en positiv balans i barnens positiva och negativa upplevelser av den miljö som de i huvudsak vistas i. Vilket i sin tur gynnar ett motståndskraftigt beteende. Resultat och slutsatser som forskarna kom fram till att få uppmärksamhet och bekräftelse var viktig. Känslan av att känna sig älskad och att föräldrarna engagerar sig var viktigt. I artikeln framgår det också hur viktigt det är att vuxna pratar med barnen, då framför allt lärare och föräldrar.

Under forskningsprojektet kom man fram till att det är viktigt att lärare får barnen att känna sig bekväma och självsäkra i skolmiljön. Viktiga egenskaper hos en lärare är att hjälpa barn att uppnå givna mål och bli framgångsrika i skolarbetet. Artikeln pekar även på vikten av att kunna erbjuda elever specialundervisning och stöd i skolarbetet. Det framkom även att det är viktigt att barn ska vistas i en trygg och säker miljö. Studien visar att mobbning var en av

riskfaktorerna som låg bakom att vissa barn fick en svårare uppväxt. För att komma till rätta med mobbning menade forskarna att de måste det avsättas mer resurser.

I undersökningen framgår det tydligt att lärare och elever ansåg att socialt och känslomässigt stöd var viktigt att få från familjen och närmiljön. Forskningen visar också på att närmiljön inklusive skolan påverkar barn väldigt mycket. I närmiljöer som innehåller destruktiva element som kriminalitet och droger har frekvensen barn i riskzon varit stor. Där närmiljön inspirerat till kreativitet var frekvensen barn i riskzon lägre. Howard och Johnson menar att det är viktigt att det finns rekreationsanläggningar som sportklubbar och lekplatser etc. Där kan exempelvis barn skaffa sig och utöva en hobby. Det är också viktigt med ett rikt utbud av kulturella inslag i barns miljö. Det viktigaste enligt eleverna var en vänlig närmiljö där människor hälsar på varandra på gatan och där vuxna är vänliga mot barn. Som det afrikanska ordspråket uttrycker det "It takes a whole village to raise a child".

3:5 Omgivningen och uppväxtmiljöns betydelse

BUP (2003) tar i den här undersökningen framför allt upp risk och skyddsfaktorer. Riskfaktorer påverkar och unga människors aggressiva beteende eller antisociala utagerande. Fler än tre riskfaktorer menar Hawkins et al, Farrington (refererade i BUP 2003) i en persons omgivning eller uppväxtmiljö ökar risken för att personen ska utvecklas på ett ogynnsamt sätt. I BUP (2003) framgår det att 16 åringar som vuxit upp under svåra psykosociala familjeförhållanden inte hade utvecklat ett osocialt beteende eller missbruk. Det visade sig att det berodde på att de hade ett högre IQ. De hade mindre behov av omväxling och extrem stimulans, så kallad sensationssökande. Det var inte heller intressant för dem att umgås med kriminella. Här menar forskarna Fergusson och Lynskey (refererade i BUP 2003) att fler skyddande faktorer ökar chanserna att inte utveckla ett antisocialt utagerande.

Werner och Smith (refererade i BUP 2003) har studerat barn som från två års ålder växt upp i familjer med olika riskfaktorer. Den handlade om riskfaktorer som till exempel fattigdom, psykiskt sjuk förälder eller alkoholmissbruk. Ungefär 30 % av dessa barn hade inte utvecklade några psykiska eller sociala problem. Där hade skyddsfaktorer varit viktiga för att dessa barn skulle utvecklas på ett positivt sätt. Dessa skyddsfaktorer hade hos barnen bestått av egenskaper i deras personlighet. Exempel på dessa egenskaper var lugnt temperament, gott självförtroende, empati, engagemang i pro sociala intressen samt flexibilitet vid hantering av

svårigheter. Det hade också funnits externa skyddsfaktorer i dessa familjer och där pekar forskarna på goda relationer mellan barnet och åtminstone en förälder. Vidare fanns det en klar struktur samt tydliga roller och familjeregler. Det hade också hela tiden funnits en omtänksam och kärleksfull vårdare under barnens spädbarnår. Tillgång till andra vuxna under barnens uppväxt var också viktiga skyddsfaktor, som äldre syskon, mor och farföräldrar samt grannar. Werner och Smith (refererade i BUP 2003) konstaterade här att balansen mellan riskfaktorer och skyddsfaktorer var kopplade till barnens grad av psykosocial anpassningsförmåga.

Antonovskys (refererade i BUP 2003) teori om KASAM betonar salutogena faktorer som hjälper individer att må psykiskt bra. Det handlar om en person livshållning. Men även om människans förmåga att hantera stress och kris på ett sätt som gör att situationer blir begripliga. Den personen kan mobilisera resurser hos sig själva eller i sitt sociala nätverk och upplever motivation och tillit till sin förmåga att lösa problem. Rutter (refererade i BUP 2003) har också kommit fram till liknande resultat. Han sammanställde skyddsfaktorer som varit verksamma för ungdomar som inte blivit psykosocialt missanpassade. Dessa ungdomar hade en bakgrund i högriskmiljöer. Hos dessa ungdomar hade den avgörande skyddsfaktorn och orsaken till en drastisk positiv förändringen i deras liv varit ganska odramatisk. En ny start i livet kunde till exempel vara en välanpassad pojkvän eller flickvän eller nya kamrater i samband med byte av skola eller att man hade skaffat sig nya fritidsintressen.

3:6 Resultat av studier gällande motståndskraft och skyddsfaktorer

Denna sammanställning av tidigare forskning kommer från Lagerberg och Sundelin (2005) vilket innebär att det är andrahands källor. Anledningen till att vi valt att ta med dessa resultat är att vi anser att dom är mycket relevanta och belyser vårt syfte och frågeställningar på ett klart och tydligt sätt.

Skyddsfaktorer kan både relateras till individens egenskaper och till samhället. Individuella skyddsfaktorer är något som barnet lärt sig exempelvis social kompetens och god problemlösningsförmåga. De samhälliga skyddsfaktorerna är exempelvis hög socialgrupp och god omvårdnad. Riskfaktorer för ett barn är exempelvis om föräldrarna har missbruksproblem eller lider av en psykisk sjukdom.

Enligt Sattin och Magnusson (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.216) mildrar ett barns skyddsfaktorer risken för ett ogynnsamt utfall. Detta innebär att risken att det ska gå illa för ett barn minskar, om de har vissa egenskaper och ökar om skyddsfaktorer saknas. Detta måste ses i relation till närvaro av en risk, vid liten eller ingen risk spelar skyddsfaktorer ingen större roll för utfallet. Skyddsfaktorer kan exempelvis vara god fysisk hälsa eller skolframgång. För barn är det fördelaktigt om de inte varit med om många separationer från vårdare eller fått ett till syskon före två års ålder. Masten och Coatsworth (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.216) menar att skyddande föräldrar faktorer är: god hälsa hos mamman, mammans omvårdnad, pengar till att försörja familjen, hög socialgrupp och att vara omtyckt av vuxna.

Garmezy (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.216) tar upp följande egenskaper hos barn som är skyddsfaktorer. Fallenhet att lätt komma överens med andra i sin omgivning, problemlösningsförmåga, humor, en vårdande vuxen och yttre stöd i form av exempelvis en granne eller lärare. Sattin och Magnusson (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.216) anger skyddande karaktärsdrag hos barn: tålighet/uthållighet, att kunna kontrollera sina impulser och känslor, driftighet, psykisk energi samt nyfikenhet. Han anser även att motståndskraft är ett sätt att tänka. Sättet att tänka gynnar människans känsla av ljus livssyn, hopp, sammanhang och kontroll. Rutter (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.217) anser att motståndskraft uppkommer snarare genom negativa erfarenheter än positiva. Med detta menar Rutter att erfarenheter kan vara plågsamma i nuet men senare ha en skyddande effekt, som ett vaccin. I detta resonemang hänvisar Rutter till resultat från undersökningar av den ekonomiska depressionen i USA. I dessa studier framkom det att vissa barn som blev tvingade att ta ansvar för familjen fick bättre motståndskraft. Ibland kan samma faktorer vara risk - och skyddsfaktorer exempelvis på detta är kön som enligt Werner (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.217) är beroende på ålder. Pojkar är mer sårbara fram till tio års ålder och flickor får mer problem i ungdomsåldern. Pellegrini, Masten, Garmezy och Ferrarese (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.217) menar att kreativt tänkande har en skyddande effekt om man har hög intelligens eftersom det ofta leder till goda skolprestationer. Medan kreativt tänkande hos barn med låg intelligens har förknippats med dåliga skolprestationer.

Begreppet kontrollplacering innefattar den instans dit individen placerar ansvaret över sitt liv. Luthar (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.217) talar om intern och extern

kontrollplacering. Inter kontrollplacering innebär att en individ själv tar på sig ansvaret för sina handlingar och hur det går i livet. En individ med extern kontrollplacering tror inte att hon själv kan påverka sitt liv. Den individen lägger ansvaret på exempelvis slumpen, eller någon övernaturlig kraft. En individ med mest intern kontrollplacering är förknippad med positiva utfall och bättre psykisk hälsa. Yttre kontrollplacering är förknippad med mindre gynnsamma utfall. En individ har inte bara intern eller extern kontrollplacering. En skyddsfaktor är att ha mer intern än extern kontrollplacering.

Sattin och Magnusson (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005 s.218) använder begreppet problemanhopning i samband med risk och skyddsfaktorer. De menar att det inte är någon specifik riskfaktor som ligger till grund för ett ogynnsamt utfallet. Det är mängden riskfaktorer som är avgörande för utfallet. Det samma gäller skyddsfaktorer. Det är alltså mängden skyddsfaktorer som hindrar ett ogynnsamt utfall. Dessa slutsatser har Sattin och Magnusson dragit från en empirisk undersökning gällande brottsutvecklingen av mönstrade värnpliktiga. Från uppgifter om de värnpliktigas tidigare beteende och hur deras relation till skolan var, framkom ett antal risk och skyddsfaktorer. Exempel på skyddsfaktorer var fysisk hälsa, psykisk styrka, intelligens, känslomässig stabilitet och social mognad. Det framkom att pojkar som hade tre eller fler riskfaktorer och antalet av deras skyddsfaktorer hade ett starkt samband med om pojkarna begick några kriminella handlingar eller inte. Av den andelen pojkar som hade begått flera brott hade 22 % många riskfaktorer men inga skyddsfaktorer. 14 % av flergångsbrottslingarna hade en eller två skyddsfaktorer och 9 % tre eller fler skyddsfaktorer. Den skyddsfaktorn som inte skyddade mot kriminalitet visade sig vara fysisk hälsa. För de pojkarna som hade få riskfaktorer hade antalet skyddsfaktorer ingen större betydelse. Endast 1 % av pojkarna som var utan riskfaktorer och 3-4 % av andelen pojkar med ett fåtal riskfaktorer blev tungt kriminella oavsett hur många skyddsfaktorer de hade.

3:7 Sammanfattning

Cronström-Beskow anser att alla barn behöver kärlek och värme från någon person under sina första levnadsår. Hon anser även att det är viktigt att bli sedd för den man är. McConnell Gladstone, Boydell och McKeever påvisar att forskning om hur det är att växa upp med en psykiskt sjuk förälder måste utökas. Detta för att det förhoppningsvis kommer att resultera i att dessa barn får bättre omvårdnad. Lynch, Geller och Schmidt menar att lärare ofta spelat en

avgörande roll för barn i riskzon. De hjälper barnen att höja sin återhämtningsförmåga. Detta framgår även i Howard och Johnsons rapport om barn i riskzon. I BUP: s rapport menar Hawkins och Farrington att högt IQ är en skyddsfaktor som gör att barn inte utvecklar ett osocialt beteende. Andra skyddande faktorer menar Garnezy är social kompetens, problemlösningsförmåga, humor och surrogatföräldrar.

4. Teoretiska utgångspunkter

4:1 Positionering

G H. Mead (1976) är en av många teoretiker som har diskuterat interaktionens betydelse för individen. Hans teorier om hur medvetande uppstår och utvecklas hos människan är tankegångar som han har utvecklats till det vi idag känner igen som *symbolisk interaktionism*. Meads teori och tankar om människans sociala utvecklingsprocess till vuxna handlande individer i samhället är på många sätt intressanta. Hans teorier har inspirerat många sociologer. Flera av hans begrepp har dock visat sig svåra att tankemässigt förstå. Det problemet har resulterat i att flera olika tolkningar över den gångna tiden har presenterats av forskare. Meads teorier grundar sig på observationer från 1930 – talet då samhällsklimatet såg helt annorlunda ut på alla plan, jämfört med dagens moderna samhälle.

Därför har vi istället valt att använda oss av A. Antonovsky (2005) teori om KASAM. Vilket innebär en teori om motståndskraft som har ett salutogent förhållningssätt. Detta synsätt innebär att han söker efter hälsofrämjande faktorer. Han ställer sig frågan varför hamnar människor vid den positiva polen i hälsa – ohälsa? Vi anser denna teori kan appliceras på den mycket komplexa situationen som dagens maskrosbarn beskriver av sin barndom och anledning till att de i dag har ett bra liv. Antonovskys (s.27 – 30) teori KASAM är en förkortning på känsla av sammanhang. För att mäta en individs känsla av sammanhang använde sig Antonovsky av begreppen meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Dessa begrepp är alla relaterade till varandra och ska inte ses som enskilda enheter. Vi har valt att använda oss av dessa begrepp i våra kvalitativa intervjuer för att belysa att KASAM är en viktig hälsofaktor för barn som växer upp under destruktiva förhållanden. Vi anser att känsla av sammanhang påverkar hur människan hanterar svårigheter och motgångar i livet. Antonovsky menar att hälsa/sjukdom är ett kontinuum vilket innebär att det inte är ett

”antingen eller tillstånd”. Han fokuserade på vad som orsakar hälsa istället för vad som orsakar sjukdom. Enligt Antonovsky kan man vara mer eller mindre sjuk och människans tillstånd påverkas av många olika faktorer på många olika nivåer. Han ser till människans hela livssituation.

När det gäller stämplingsteorin har en mängd teoretiker diskuterat avvikande beteende bland annat Becker (1997) och Goldberg (2000). Becker har skrivit ett klassiskt verk *Outsiders studies in the sociology of deviance*. Vi har valt att använda oss av begreppet stämpling i våra kvalitativa intervjuer. Därför att barn som växer upp under destruktiva hemförhållanden sannolikt löper en stor risk att bli stämplade av sina föräldrar och av omgivningen. Detta har vi med oss i vår förkunskap. Föräldrars stämpling är en klar riskfaktor för att barnet ska påbörja en avvikarkarriär. Både Becker och Goldberg menar att ett avvikande beteende är något som skapas över tid. De anser även att en avvikarkarriär sker stegvis, där de senare stadierna bygger vidare på de tidigare. Vi valde att använda oss av Goldbergs beskrivning av stämplingsteorins steg. Vi anser att den är bäst applicerbar på vår studie.

4:2 KASAM

Antonovsky (2005) är en medicinsk sociolog och han har forskat i hur det kommer sig att vissa människor klarar av livets krav, motgångar och påfrestningar med hälsan i behåll. Medan andra människor går igenom liknade upplevelser och blir sjuka. Antonovskys (s.15) forskningen om salutogena faktorer tog sin början när han analyserade resultaten från en israelisk undersökning. Denna undersökning gällde klimakteriet där kvinnorna bland annat hade fått svara på en fråga om de varit i koncentrationsläger eller inte. I undersökningen framkom det att den psykiska hälsan hos överlevande från koncentrationslägret hade 29 % av de tillfrågade ganska god allmän hälsa. I en kontrollgrupp som inte varit i koncentrationsläger visade det sig att 51 % av de tillfrågade uppgav att de hade ganska god allmän hälsa. Det Antonovsky fann intressant var hur det kommer sig att 29 % av människorna som varit i koncentrationsläger fortfarande är vid tillfredställande god hälsa. Trots att de upplevt terror och skräck samt i flera år varit flyktingar och genomgått tre krig. Antonovsky (s.16-17) kom fram till att vissa människor har motståndsresurser som innebär att de upplever att livet är meningsfullt, begripligt och hanterbart. Dessa komponenter får människan genom livserfarenhet. Av dessa tre komponenter skapade han begreppet KASAM det vill säga en känsla av sammanhang. En individs motståndsresurser är enligt Antonovsky pengar,

jagstyrka, kulturell stabilitet och socialt stöd. Motståndsresurser är allt som ger en individ styrka att klara av olika stressorer. Det vill säga situationer som ger upphov till ett spänningstillstånd som innefattar både vardagssituationer och mer traumatiska händelser i livet. Motståndsresurser gör alla stressorer som vi människor upplever begripliga. På så vis genom människans erfarenheter skapas till slut en stark känsla av sammanhang. Känslan av sammanhang utvecklas gradvis och Antonovsky delar in utvecklingen i tre etapper:

a) *spädbarnår och barndom*, b) *Adolescensen* och c) *Vuxenlivet*.

Spädbarnår och barndom:

Antonovsky (s.132 – 137) menar att om barnet skall nå en känsla av sammanhang krävs det att omvärlden blir *begriplig*. Detta innebär att barnet får uppleva inre och yttre stimuli som förutsägbara sammanhängande och förståliga. Ett barn utvecklar begriplighet i samspel med andra i sin omvärld. Rent biologiskt söker ett nyfött barn kontakt och närhet till sina föräldrar. Det nyfödda barnet kan i den bemärkelsen samspela med sin omvärld för att tillgodose sina behov. Dessa behov innefattar stabila förutsägbara svar. Med tiden försäkras sig barnet om att den fysiska och social världen inte kommer att förändras hela tiden. Stimuli blir välbekant och till en rutin och på den vägen börjar världen bli begriplig.

Barnet behöver även få erfarenhet av medbestämmande i sociala situationer vilket ger en känsla av meningsfullhet. Eftersom barnet tvingar omvärlden att agera och forma sig efter sig kan man säga att barnet tidigt har ett visst mått av självbestämmande. Men barnet anpassar sig även efter sin omvärld. Det är därför viktigt att barnet möts av omtanke och får känna sig betydelsefull och respekterad. Om de stimuli som barnet möter är förutsägbara så att barnet uppfattar en struktur är nästa fråga vilken kvalitet responsen från omvärlden har. Ett gråtande hungrigt barn kan bemötas förutsägbart genom att alltid få stryk eller att alltid ignoreras. Eller så kan det gråtande barnet alltid få en respons som innefattar ett omfamnande och mat. Det är den responsen som ger barnet erfarenhet som medverkar till att en känsla av meningsfullhet utvecklas. Även om barnets fysiologiska behovs tillfredställs förmedlar ett kyligt och likgiltigt hanterande av barnet att barnet känner sig nedvärderat. Med omtanke och lek, beröring samt tonfall förmedlar föräldrarna att barnet är betydelsefullt.

Barnet behöver uppleva en balans i gensvar från de vuxna i sin omgivning, det är basen i hanterbarhet. När ett barn vill göra något kan responsen från föräldrarna/omgivningen vara av fyra olika slag: ignorerande – avvisande – kanaliserade eller uppmuntrande – accepterande.

Beroende på gensvaret får barnet med sig olika erfarenheter. Blir alltid gensvaret att det är fel på det barnet vill eller gör, lär sig barnet att det finns ingenting som jag kan göra rätt. Allt leder till bestraffning och misslyckande. Finns det däremot ett balanserat mönster av de fyra olika formerna av gensvar ger det en förutsättning för att skapa en stark känsla av hanterbarhet. Antonovsky kallar detta belastningsbalansen. En del saker ett barn gör bör ignoreras, för att tillslut självslockna och andra saker bör tillrättvisas. Men majoriteten av gensvar måste bestå av kanalisering eller uppmuntran för att skapa hanterbarhet. Genom att upprätthålla en balans undviker man under och över belastning. Förutsägbarheten för ett barn ökar även om föräldrarna och andra i barnets omgivning belönar och bestraffar samma typ av beteende. Ett barn som växer upp hos föräldrar som har ett starkt KASAM får troligtvis med sig de livserfarenheter som behövs för att själva utveckla ett starkt KASAM.

Adolescensen:

Antonovsky (2005 s.139 – 140) understryker att det är föräldrarna som lägger basen för att ge barnen sammanhang i tillvaron. Men när barnet växer upp blir alla informationskällor såsom kamrater, skola, massmedia allt viktigare. Han menar att det kan uppkomma svårigheter för barnet att uppleva tillvaron som förutsägbar om normer som omger barnet skiljer sig allt för mycket åt. Antonovsky (s.147) menar att ungdomen är en turbulent tid som innefattar en känsla av att man inte duger. Under adolescensen tar utvecklingen av KASAM en ny vändning, ofta rivs den grund man lagt till en stark KASAM upp. Antingen är man för smal eller tjock, för lång eller kort och så vidare. Han påpekar dock att under ungdomen kan man endast i bästa fall uppnå en provisorisk stark KASAM. Ett stark KASAM hjälper ungdomar att hantera stressorer och hälsotillstånd. Det är först i vuxenlivet med sociala roller, engagemang i personer och arbete som barndomen och adolescensens upplevelser förstärks eller försvagas. Antonovsky (2005 s.141 – 147) skiljer på tre kulturella huvudvägar till KASAM:

- 1) Det komplicerade och öppna samhället som erbjuder en mängd olika legitima och realistiska val. Det som gynnar en stark KASAM är att de val ungdomarna ställs inför är tydliga och realistiska. Samt att de erfarenheter de får med sig innehåller belastningsbalans, förutsägbarhet och medbestämmande.

2) Den samordnade, homogena och relativt isolerade kulturen eller subkulturen. Detta gäller socialt och kulturellt isolerade grupper som lever i det moderna samhället. I detta samhälle består livet av myter och ritualer som gör att man känner sig betydelsefull.

3) Den katastrofala och förvirrande sociokulturella miljön där det är omöjligt att få grepp om tillvaron. I dessa miljöer är livet oförutsägbart och det finns inte plats för alla. Detta visar sig genom arbetslöshet och misär. Individen är medveten om att livet kan se annorlunda ut. Men individen anser att den själv inte är ämnad till något annat liv än det ens föräldrar lever i. Individen finner utvägar för att skapa en belastningsbalans som är kortvarig genom att använda droger, bruka destruktivt sex och våld.

Vuxenlivet:

Antonovsky (2005 s.44 – 46, 140 – 141) beskriver de egenskaper som är viktiga i KASAM. Begriplighet innebär att man har en verklighetskänsla. En människa med hög känsla av begriplighet har en rimlig förklaring till det som händer i livet. Det vill säga den yttre och inre stimuli hon möter i framtiden är för henne förutsägbar. Om stimuli kommer plötsligt kan individen ordna, förklara eller strukturera upp den situationen. Hanterbarhet innebär att man värdesätter denna förmåga. Men framförallt att man har tillgängliga resurser. Resurser krävs för att hantera livets alla krav och motgångar. Med resurser menar Antonovsky nätverk såsom partner, vänner, arbetskamrater, Gud, myndigheter med mera. Av alla resurser man har, så kan man också lita på att dom ställer upp. Detta hjälper en att hantera olyckliga omständigheter i livet.

Meningsfullhet är den komponent som Antonovsky betraktar som motivationskomponenten. Den innebär att man upplever de krav som ställs från omvärlden som utmaningar eller värda investeringar och engagemang. Att uppleva meningsfullhet innebär att man känner sig delaktig, sedd och betydelsefull.

Antonovsky (2005 s.75 – 77) beskriver en rad liknande tankegångar mellan KASAM-begreppet och andra perspektiv. Där ibland Werner (refererad i Antonovsky, 2005) som är specialiserad på barns utveckling. Werner har i tre böcker samlat sin sjutton år långa uppföljningen av alla barnen födda 1955 på ön Kauai. Där den tredje boken tar upp den salutogenetiska frågan. Det fanns barn som växte upp med föräldrar som var allvarligt psykiskt sjuka eller under andra destruktiva hemförhållanden. Trots detta förblev vissa barn

oövervinnliga och utvecklades till kompetenta, harmoniska, självständiga vuxna människor. Werners och hennes kolleger söker efter rötterna till dessa barns motståndskraft och styrka. Forskarna identifierade 42 flickor och 30 pojkar. Vid två års ålder hade de minst fyra riskfaktorer. Riskfaktorerna hade ett starkt samband med att de senare i livet utvecklade ohälsa och beteendestörningar. Men vid 18 års ålder visade det sig att de klarat sig bra. De jämfördes med en kontrollgrupp med barn med samma bakgrund och kännetecken. Dessa barn hade utvecklat allvarliga problem i ålder 10 respektive 18 år. Några faktorer som var utmärkande för de barn som klarat sig bra var mer inre kontroll och en mer positiv självbild. De hade även en mer ansvarskännande och prestationsinriktad perspektiv till livet. De hade en förmåga att använda sig av informella möjligheter till stöd. I barnets hem fanns struktur och regler men även en tillåtelse att upptäcka och utforska. Barnen hade tillgång till nätverk av människor i olika åldrar med liknande värderingar. Där sökte de råd och stöd i samband med kriser.

4:3 Stämplingsteorin

Goldberg (2000 s.281) beskriver att Becker har fått inspiration till stämplings teori från den symboliska interaktionismen, Thomas – teoremet. Thomas – teoremet innebär ”om man betraktar en situation som verklig, blir man verklig i sina konsekvenser”. Självuppfyllande profetia är ett fenomen som bygger på en felaktig uppfattning av en person eller situation. Detta leder slutligen till att profetian slår in. Becker (1997 s.17 – 18) lägger tonvikten på omgivningens reaktioner till förståelsen av avvikande beteende. Enligt Becker handlar avvikande beteende om tillämpning och utövandet av regler. Detta anser han är en ekonomisk och politisk process i samhället. En individ som bryter mot gruppens regler upplevs och etiketteras som en avvikare. Det vill säga de som har makten i samhället avgör vad som är avvikande. De normgivande avgör och skapar vad som är eller inte är avvikande. Variabler såsom ålder, klass, kön och etnicitet är exempel på hur grupper kan göra regler och utöva makt över andra grupper i samhället.

Becker (1963 s.32) förklarar stämplingsteorin och hur avvikande handlingar definieras i samspel mellan avvikaren, det avvikande beteendet och samhällets reaktion. Avvikande identitet produceras enligt Becker genom etikettering och stämpling inte genom avvikande beteende. Det är andras uppfattning av oss och omgivningens reaktion på vårt uppträdande som formar vår identitet. Stämplingen påverkar inte bara hur andra uppfattar en individ utan

även individens självbild och status. Samhället använder sig av regelverk det vill säga lagar. På så vis stämplade individer/grupper andra individer för att de anser att deras handlingar är avvikande, exempelvis kriminalitet och missbruk.

Goldberg, (2000 s.358) använder sig av Beckers begrepp karriär för att förklara att vägen till ett avvikande beteende är en process. Precis som en proffshockey spelare började sin karriär i ett knattelag gör missbrukaren sin karriär och går igenom vissa stadier. Hilde (1996 s.115-116, 128) menar att en avvikarkarriär börjar med själva regelbrottet. Avvikaren känner sig inte knuten till samhällets normsystem och har inget att förlora. Avvikaren fortsätter i det avvikande handlingsmönster där hon utvecklat både motiv och intresse för sitt beteende. Det förklarar att när individen blir stämplad som avvikare påverkas individens självbild och hon får en ny roll i det sociala livet. Individen ser sig själv ur samhällets ögon och hennes identitet och relationen till samhället ändras, hon uppfattas och behandlas som till exempel en missbrukare. Stigmatiseringen påverkar individens liv, identitet och status. Vilket gör att hon anpassar sig till avvikarrollen.

Becker (1963 s.183) ser avvikande beteende som en kollektiv handling. Med det menar Becker att människor handlar som svar på hur andra människor handlar. En individ har med i beräkningen att andra människor runt omkring kommer att utvärdera hennes handlande. Omgivningens utvärderande påverkar även hennes prestige och status. Enligt Hilde (s.127) innebär stämplingen i en objektiv mening att man går från en högre statusposition till en lägre.

Första stadiet: Primär avvikelse och föräldrarnas stämpling:

Goldberg (2000 s.358) menar att självbild är hur en individ uppfattar sig själv i förhållande till samhällets ideal om hur en individ bör vara. Alla människor föds utan självbild. Den skapas i relation till signifikanta andra vilket oftast är barnets föräldrar. Det är genom föräldrarna som barnet skapar sig sin självbild. Allt eftersom barnet växer upp träffar den fler signifikanta andra. Även de påverkar barnets självbild men grundstommen finns redan. Den första stämplingen kommer därför oftast från föräldrarna. En individ med en negativ självbild har genom interaktion med sina signifikanta andra lärt sig att hon inte överensstämmer med samhällets ideal på hur man bör vara. Stämpling är en process vilket innebär att det inte rör sig om enstaka händelser utan en lång rad av negativa reaktioner från signifikanta andra.

Goldberg (s.359) menar att en primär avvikelse är en handling som bryter mot rådande normer som begås i okunskap av vad som är rätt och fel. Exempelvis alla småbarn gör primära avvikelser. Barn vet inte vilka rådande normer som finns i sin kultur och det samhälle de lever i. De måste få lära sig dessa normer. Det som skiljer sig åt mellan barn som blir stämplade av sina föräldrar och barn som inte blir stämplade av sina föräldrar är vilka reaktioner barnet får på dessa primära avvikelser. Många barn lär sig att de som människa är bra men det som de gör just nu är fel. Andra barn lär sig efter tillräckligt många felaktiga tillrättavisanden att varken de som människa eller deras beteende är bra. Det är detta som är föräldrarnas stämpling och det är det första stadiet i en avvikarkarriär.

Andra stadiet: Samhällig stämpling.

Enligt Goldberg (2000 s.359-363) ligger ett barn som blivit utsatt för stämpling av sina föräldrar i riskzonen att även utsättas för samhällelig stämpling. Detta beror på beteendekongruens vilket innebär att barnets beteende inte överensstämmer med dess självbild. Barnet kommer därför att antingen minska inkongruensen genom att förändra sitt beteende eller sin självbild. Vilket ofta resulterar i att barnet bekräftar sin redan negativa självbild. I stället för att orsaka inkongruens och handla på ett annat sätt som skulle medföra att barnet utvecklade en mer positiv självbild. Barnet växer och möter samhället utanför hemmet, grannar, förskola, grundskolan och så vidare. Hela tiden fortsätter barnet att lära sig samhällets normer genom reaktioner från andra. När barnet blir äldre blir hennes handlingar mer socialt styrda. Det viktigaste är inte vad barnet gör utan omgivningens respons på beteendet. Barn som får uppleva att människor tar avstånd inte bara från ett visst uppträdande utan från barnet självt genomgår samhällig stämpling.

Tredje stadiet: Sekundär avvikelse.

Goldberg (2000 s.365) beskriver att det tredje stadiet i avvikarkarriären innebär en sekundär avvikelse. Barnet har blivit ungdom och har nu en förståelse till samhällets normer. Hennes negativa självbild har blivit allt mer etablerad och styrkt. Vanligen är man i tonåren när man träder in i detta stadium i avvikarkarriären, men i sämsta fall ännu tidigare. Sekundär avvikelse är handlingar som går emot kulturella normer. Eftersom ungdomen har kunskap om de normer hon bryter emot. Den sekundära avvikelsen baseras på en väletablerad negativ självbild. Den negativa självbild har blivit ett medel för att försvara sig mot, angripa eller anpassa sig till problem som uppstått på grund av stämpling. Ungdomen vet vad som är rätt och fel och hennes beteende styrs mer och mer av hennes negativa självbild. Ungdomen är

medveten om att hon är utanför och annorlunda. Omgivningens negativa reaktioner bekräftar hur dålig hon är. Samhället definiera vissa handlingar som utmärkta och andra som förkastliga. Människor med stark negativ självbild har lärt sig att de gör oacceptabla saker. Eftersom samhället exempelvis signalerar att narkotikamissbruk och kriminalitet är oacceptabelt dras människor med stark negativ självbild till sådana verksamheter

Fjärde stadiet: Avvikelse spiralen.

Avvikelsespiralen består av fyra element Goldberg (2000 s.368). Stämpling leder till negativ självbild som i sin tur leder till sekundär avvikelse och slutligen till misslyckande enligt kulturella definitioner. Vilket leder till ytterligare stämpling och så vidare ner i avvikelsespiralen. För att individen inte ska hamna i beteendekongruens tvingas hon till ännu mera sekundär avvikelse. Ofta har därför individen på flera områden gjort sekundära avvikelser så som narkotikabruk, stölder, arbetslöshet, prostitution och så vidare. Vilket har lett till negativa reaktioner från samhället. Goldberg menar att individen i detta sista stadium ställs inför två val antingen ta sitt eget liv eller mer aktivt försöka bryta spiralen.

4:4 Sammanfattning

Antonovskys beskriver sin teori om känsla av sammanhang. Hur människan ser på och upplever sina liv är en viktig hälsoaspekt. För att kunna hantera motgångar och svårigheter i livet behöver de uppleva världen som strukturerad och begriplig. För att utveckla god hälsa behöver de även ha ett nätverk. Nätverket hjälper dem att möta omgivningens alla krav samt att känna sig delaktiga och betydelsefull. Detta innefattar hela känslan av sammanhang.

Goldbergs beskrivning av stämplingsteorin består av fyra stadier. Första stadiet är primär avvikelse det vill säga föräldrars stämpling. Det innebär att föräldrarna lär barnet genom upprepande felaktiga tillrättavisanden, att varken barnet som individ eller deras beteende är bra. Andra stadiet är samhällig stämpling. De innebär att barnet möter samhället utanför hemmet och även där får negativ respons på sitt beteende. Tredje stadiet i avvika kariären är sekundär avvikelse. Nu är barnet ungdom och har en förståelse för samhällets regler och normer. Hennes negativa självbild har nu blivit etablerad. Detta medför att hon gör oacceptabla saker som bekräftar sin negativa självbild, exempelvis kriminella handlingar. Fjärdestadiet innebär att stämplingen leder till en negativ självbild som i sin tur leder till sekundär avvikelse och slutligen till misslyckande enligt kulturella definitioner. Vilket leder till ytterligare stämpling och så vidare ner i avvikelsespiralen.

5. Metod

5:1 Val av metod

Utifrån vårt kundskapsintresse och våra forskningsfrågor har vi valt att använda oss utav kvalitativ metod. Enlig Kvale (2006 s.70-73) är det till fördel att använda sig utav kvalitativ intervju som metod. Eftersom den möjliggör att få en djupare förståelse av respondenternas upplevelser, erfarenheter och beteenden. I kvalitativ forskningsintervju anses både forskaren och respondenten vara redskap, där det viktigaste redskapet är forskaren. Mötet och samtalet som uppkommer mellan forskare och respondent är i fokus för den kvalitativa intervjun.

Kvale (s.117) menar att en halvstrukturerad intervjuform bygger på en systematisk utfrågningsform. Den är inte strikt styrd av intervjuguidens struktur. Denna metod ansåg vi bäst passa vår strävan att svara på våra frågeställningar. Det innebar även att vi kunde omformulera och ställa frågor på flera sätt, eller i en viss ordning. För att på det sättet underlätta och förtydliga frågornas innebörd för den intervjuade. Vi följde upp svaren på våra intervjufrågor för att på det viset kunna försäkra oss om att frågor och svar var korrekt uppfattad av båda parter. Denna möjlighet ansåg vi vara mycket viktig med tanke på undersökningens art där frågorna kunde upplevas som känsliga och svåra att besvara. På det viset fick vi även en djupare förståelse av maskrosbarnens upplevelse av sin barndom.

Ansatsen i vår undersökning har varit hermeneutisk. Det innebär enligt Kvale (2006 s.49) att man inte söker sanningar, utan att man försöker finna en "giltig och gemensam förståelse av textens mening". En grundläggande faktor menar Ödman (2006 s.18 – 19) för den hermeneutiska tolkningsfilosofin är öppenhet och deltagande för att nå kunskap och förståelse i mötet med det man studerar. Här lägger man stor vikt vid dialektiken mellan det som studeras och den som studerar. Det innebär att det är det man studerar som ställer frågorna, och forskaren som söker svaren. Denna dialektiska process där man är öppen för båda parter frågande har vi tagit hänsyn till i vår undersökning. Vilket ledde till ett positivt samtal med respondenterna.

Kvale (s.42) anser att förkunskaper om ämnet har stor betydelse enligt hermeneutiken. Eftersom vi båda på olika sätt har erfarenheter av maskrosbarnens existentiella situation så lämpade sig den hermeneutiska ansatsen mycket bra för oss. Denna förkunskap har varit en

fördel under intervjuerna och vid tolkningsarbetet av datamaterialet. Men på samma gång kan det även vara en nackdel. Eftersom våra förkunskaper kan ha påverkat att vi ställt ledande frågor vid intervjutillfällena. Hermeneutisk förståelse handlar i huvudsak om att finna och tolka den specifika och djupare meningen i en text. Detta med hjälp av de frågor som ställs till texten. Kvale (s.52) menar att våra förkunskaper kring ämnet hjälpte oss i uppbyggandet av intervjufrågorna. Under intervjusamtalen kunde vi se och uppfatta olika nyanser i de meningar som uttrycktes. Med hjälp av förkunskaperna kunde vi på ett lättare sätt koppla meningar till olika sammanhang vid tolkningen av texterna. Samtidigt så har vi under intervjuerna och vid tolkningen av texterna varit medvetna om och försökt beakta vår egen förståelsetradition som vi lever i. Detta för att våra frågor så lite som möjligt skulle påverka eller begränsa den intervjuades svars alternativ.

Det hermeneutiska angreppssättet poängterar att varje tolkning innebär förnyelse och kreativitet. Vilket gör att meningen i det som uttrycks i intervjuerna hela tiden ifrågasätts på olika sätt. Även innebörden i den slutliga textens mening vidgas. För att vi skulle förstå maskrosbarnens situation enligt Ödman (2006 s.19) blev vi tvungna att förstå oss själva på ett nytt sätt. Kvale (2006 s.52) menar att det är i förändringen av vår självförståelse som den djupare kunskapen och förståelsen av deras barndom framträdde. Detta har vi tagit fasta på för att kunna utveckla fler perspektiv på maskrosbarnens problem under barndomen. Men också för att synliggöra de faktorer som hjälpt dem att utvecklas till harmoniska människor utan sociala problem.

5:2 Urval

I denna studie har vi använt oss av snöbollsurval och ett strategiskt urval. Kvale (1997 s.1-86) anser att när man skall genomföra kvalitativa intervjuer bör forskaren tänka på att intervjua främlingar. Eftersom det kan vara svårt att hålla avstånd till personer man känner. Det kan även upplevas lättare för respondenterna att öppna sig för en person som de har en begränsad relation till. För att komma i kontakt med maskrosbarn använde vi oss av ett snöbollsurval som enligt Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud (2006 s.212) är ett icke slumpmässigt urval. I vårt fall fick vi genom en bekants tips om ett maskrosbarn. Som i sin tur gav oss ytterligare ett namn på en person som skulle passa vår undersökning. På det sättet rullade snöbollen vidare tills vi till slut fick tag på åtta stycken respondenter. Enligt Holme och Solvang (1997 s 101) innebär ett strategiskt urval att urvalet är gjort utifrån systematiskt

medvetet formulerade kriterier. Vi hade förutbestämt vissa kriterier som respondenterna var tvungna att uppfylla. Dessa urvalskriterier gällde kön, ålder, det geografiska avståndet och att respondenterna själva skulle se sig som maskrosbarn. För att vi i analysen skulle kunna ha möjlighet till att diskutera skillnader mellan kön var det viktigt för oss att hälften av maskrosbarnen skulle vara män och hälften kvinnor. Vi hade även det kravet att alla respondenter skulle vara vuxna. Vi inriktade oss på en urvalsgrupp mellan 30-50 år. Åldersintervallet ansåg vi var lämpligt eftersom vi antar att man vid denna ålder uppnått en större personlig mognad och fortfarande har sin uppväxt färskt i minnet. Sedan ville vi i analysen även ha möjlighet att diskutera hur respondenternas familjerelationer och förhållande såg ut idag. Av bekvämlighets skäl har vi geografiskt sätt avgränsat vårt urval av respondenter till en radie om cirka 10 mil runt vår hemort. Alla de personer vi intervjuade ser sig själva som maskrosbarn. Detta har varit viktigt för oss eftersom upplevelsen av en destruktiv uppväxt är godtyckligt. Vi anser att det främst är individen själv som avgör om de upplevt sin uppväxt som destruktiv eller inte. De visade sig att fyra av våra respondenter vuxit upp med minst en förälder/fosterförälder som i varierad utsträckning haft alkoholmissbruk. Resterande fyra respondenter har vuxit upp med minst en förälder/fosterförälder som i varierad utsträckning haft en psykisk sjukdom.

5:3 Datainsamling

I Esaiasson (2006 s.247) beskriver Føllesdal den hermeneutiska metoden som den hypotetisk-deduktiva metoden. Eftersom metoden används för att tolka texter, konstverk och handlingar måste forskaren ta ställning till empiriska frågor, till exempel om en hypotes får stöd av data. När det råder oklarheter om hur en text ska tolkas måste forskaren ställa upp hypotetiskt möjliga tolkningsalternativ för att sedan testa dem på materialet. Vad får min tolkning av texten för konsekvenser? Stämmer konsekvenserna överens med våra övriga kunskaper?

Intervjuguiden var upplagd enligt Kvale (s.121) på ett sådant sätt att bästa möjliga samspel mellan den intervjuade och oss som intervjuade skulle uppnås. Guiden gav en övergripande bild av de ämnen och teorier som undersökningen handlar om. Enligt Kvale (s.122) innehöll guiden förslag på underfrågor som vi även bedömde ha både tematisk och dynamisk karaktär. Sträva efter denna utformning av frågor var avgörande för hur pass bekvämt och effektivt våra intervjuer kunde genomföras. Tematiskt var frågorna avgörande för hur pass relevant information vi kunde få från respondenterna. Dynamiskt enligt med tanke på det

mellanmänskliga förhållandet som råder i intervjusituationer. Det innebar att vi var noga med att ställa korta och enkla frågor utan inblandning av akademiska termer. Det för att den intervjuade inte skulle ha svårigheter att förstå. På det sättet ökade våra chanser till ett positivt samspel med den intervjuade. Vilket gjorde att respondenterna kände sig motiverad att berätta om sina känslor och upplevelser från sitt liv.

Enligt Kvale (s.123) ska frågorna i huvudsak formuleras i deskriptiv form. Det vill säga med inslag av orden, hur och vad i frågorna istället för varför. På det sättet fick vi spontana beskrivningar av maskrosbarnens livsvärldar. Att ställa frågan varför i intervjuer gör att det finns en risk att respondenterna ger spekulativa förklaringar till eventuella händelser i deras liv. Vilket är forskarens uppgift i analys momentet.

Intervjuguiden delades in i tre teman, tiden före, under och efter grundskolan. Det sista temat behandlade hur deras situation och upplevelse av sitt liv såg ut i dag. Indelningen gjorde att det blev lättare för respondenterna att minnas sin barndom. Vilket gynnade vårt syfte med undersökningen. Alla intervjuer bandades för att senare ordagrant transkriberas. Under intervjuerna har också respondenterna blivit tillfrågade om vi uppfattat deras svar på rätt sätt. Det har vi gjort för att undvika missförstånd. När vi presenterar resultaten av vårt empiriska datamaterial så styrker vi våra tolkningar med citat från det transkriberade materialet. Intervjufrågorna byggde på de teoretiska begreppen meningsfullhet, begriplighet, hanterbarhet och stämpling. På så vis har vi kopplat ihop vår empiri till våra teorier.

Enligt Ödman (2006 s.9) är det viktigt att vid intervjutillfället inte tvinga sig på respondenten. Dialogen ska i största möjliga mån föras på lika villkor. Detta för att dialogen ska kunna leda till en ökad intersubjektiv förståelse. Vid intervjutillfället försökte vi få det att likna ett vardagligt samtal i sin naturliga miljö. Via telefon togs den första kontakten med respondenterna. Vid det tillfället informerade vi om anledning till vår undersökning och dess syfte. Vid detta tillfälle förklarade vi också hur intervjun i huvudsak skulle gå till. Dessutom vilka teman som intervjufrågorna byggde på och om respondenterna accepterade att vi använde bandspelare under intervjuerna. Vi informerade även om Vetenskapsrådets forskningsetiska huvudprinciper. Innehållande: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Detta skall båda parter känna till, (se Appendix B). Detta är, och var viktigt för att personerna i vår urvalsgrupp skulle känna sig trygga och

obesvärade i intervjusituationen. Där frågorna många gånger behandlade och rörde känsliga områden i respondenternas liv.

Vi föreslog att intervjuerna skulle genomföras i grupp rum som bokades på Högskolecentret i Nyköping. Detta accepterades av alla respondenter och tyckte att det var en bra idé. Vi bedömde att en neutral, lugn och steril miljö var viktig. Det för att respondenterna inte skulle känna sig stressade eller påverkas negativt av omgivningen. Intervjuerna började alltid med lite småprat samtidigt som vi bjöd på fika eller lättare lunch. Detta visade sig vara bra då en behaglig och lättsam stämning på kort tid infann sig. En behaglig stämning var också en förutsättning för att respondenterna så snabbt som möjligt skulle få förtroende för oss som intervjuare. Det var viktigt för att respondenterna fritt skulle berätta om sina upplevelser från barndomen. Intervjuerna tog ungefär 1 – 1½ timma effektiv tid vilket vi bedömde som fullt tillräckligt för undersökningens syfte.

5:4 Bearbetning av datamaterialet

Kvale (2006 s.51) beskriver den hermeneutiska cirkeln. För att få en djupare förståelse av meningen i vårt textmaterial från intervjuerna så tolkade vi dessa enligt den hermeneutiska cirkeln. Denna hermeneutiska cirkel medför att förståelsen av en text sker genom en process. De enskilda delarnas mening fastställs av textens helhetliga mening. Vilket innebar att vi hela tiden var noga med att se till alla enskilda delar innan vi tolkade helheten och tvärtom, det vill säga en ständig pendling där emellan. Denna hermeneutiska princip tog vi inte bara hänsyn till i tolkning av intervju texternas mening utan genom hela undersökningsprocessen. Vi var också noga med att tolka de intervjuade personerna utifrån deras egen situation och perspektiv.

Enligt Kvale så transkriberades först det bandade intervjumaterialet i sin rena form. Vi valde att använda oss av meningskategorisering som tolkningsmetod. Den metoden lämpar sig bra tillsammans med ett hermeneutiskt angreppssätt och vid tolkning av transkriberade texter. Varje intervju lästes igenom för att vi skulle kunna tolka och bilda oss en allmän helhetsuppfattning. Utifrån den uppfattningen skapade vi fyra preliminära teman och ställde nya del frågor till datamaterialet. På det sättet fick vi en djupare förståelse av de olika delarna i datamaterialet. Vilket ytterligare stärkte helhetsbilden av datamaterialet. Datamaterialet kodades vilket enligt Kvale (s.174) innebar att vi kortade ner citat. Citaten delades sedan upp

och strukturerades i olika kategorier. På det sättet kunde vi minska ner texten avsevärt. Av innehållet i dessa kategorier formulerade vi till sist de fyra slutgiltiga centrala huvudteman. Dessa var: hemmets problematik - kärleken, omvårdnad och bekräftelsens betydelse - skolans påverkan - fritiden och kamraternas betydelse. Dessa huvudteman ansåg vi representera innehållet i vårt datamaterial. Enligt Kvale (s.52) är det de centrala teman som ligger till grund för presentation av undersökningens resultat.

Samma person som genomförde en intervju utförde transkriberingsarbete på den. På grund av den begränsade tidsramen för denna undersökning delade vi även upp kodnings arbete. Peter kodade de fyra männens intervjuer och Moa kodade de fyra kvinnornas intervjuer. Vi bedömde det som mest fördelaktiga med tanke på våra erfarenheter och kunskaper om temat. Vi menar att vår könstillhörighet ökar chanserna att kunna förnimma nyanserna i respondenternas beskrivningar av sina upplevelser på ett djupare plan.

5:5 Validitet och reliabilitet

Enligt Kvale (2006 s.218) innebär validitet giltighet. Det vill säga om vi undersöker det vi påstår att vi undersöker. Validitet i en undersökning är även en fråga om den metod vi valt är en relevant till vårt syfte med undersökningen. För att stärka validiteten har vi under undersökningens gång granskat, kontrollerat, ifrågasatt och teoretiskt tolkat det vi upptäckt. Det innebär att vi ställde oss frågor som till exempel, har vi fått tillgång till rätt information? Kan vårt urval, intervjuguiden och valda teorier besvara vårt syfte och frågeställningar? Är våra tolkningar logiskt hållbara? För att stärka vår interna validitet i undersökningen genomförde vi en provintervju. Den gjordes innan vi träffade våra respondenter för att vi skulle kunna omarbeta otydliga frågor

Enligt Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud (2004 s.67) innebär reliabilitet tillförlitlighet. Reliabilitet i en undersökning betyder att en forskare vid upprepade mätningar skall kunna uppnå samma resultat. För att stärka reliabiliteten har vi varit observanta så inte något slarvfel begått vid datainsamlingen och bearbetningen av datan. Vi har exempelvis inte gjort oläsliga anteckningar, varit för trötta eller stressade. För att stärka reliabiliteten har vi så noggrant som möjligt dokumenterat och redovisat alla steg i hur undersökningen genomförts under rubriken datainsamling. Vi använde enligt Kvale (2006 s.150) även nya inspelningsband under intervjun för att undvika dålig inspelningskvalitet. Dålig inspelnings

kvalitet med störande ljud från omgivningen kan innebära att man hör fel vid transkriberingen. För att visa respekt för respondenten och för att undvika störande ljud från omgivningen var vi ensamma i rummet när vi genomförde intervjuerna.

För att ytterligare stärka reliabiliteten enligt Kvale (s.188) har vi varit två kodare som tolkat intervjuerna. Detta för att undvika en godtycklighet eller ensidig subjektivitet vid analysen. Enligt hermeneutiken är alla människor historiska varelser som alla har med sig olika saker i sitt livs bagage. Därför går det inte att vara objektiv till det vi studerar. Metoden erbjuder oss att upptäcka mönster och att man mer förstår någon annans verklighet och hur denne tolkar världen. Syftet med vår studie har inte varit att kunna generalisera resultatet. Därför har det inte varit aktuellt att ta hänsyn till den externa validiteten.

6. Resultat och analys

Utifrån empirin har vi funnit både unika företeelser och hittat olika mönster. Ur dessa mönster och företeelser bildades fyra huvudteman, som vi använde oss av för att analysera och presentera vårt resultat. Dessa fyra huvudteman är: Hemmets problematik – Kärleken, omvårdnaden och bekräftelsens betydelse – Skolans påverkan – Fritid och kamraters betydelse. Vid redovisning av respondenternas citat används figurerade namn.

6:1 Hemmets problematik

Vi har haft för avsikt att undersöka maskrosbarnens upplevelser redan från tiden innan grundskolan. Detta för att kunna få en så komplett bild som möjligt av deras barndom och uppväxtförhållanden. Vi vill då börja med resultatet av respondenternas upplevelser av om dom blivit utsatta för föräldrars stämpling i hemmet. I undersökningen framgår det att alla maskrosbarn på olika sätt har blivit utsatta för kränkningar under sin uppväxt. För vissa av maskrosbarnen har dessa upprepande kränkningar inneburit föräldrars stämpling. Malin menar att hon under hela sin barndom blev kränkt av sin mamma, redan från det hon var 4 år. Pappans ständigt återkommande raseri utbrott och det fysiska våld som det resulterade i var lika kränkande. Malin berättade: *”Mamma talade ofta om för oss hur fula, dumma och korkade vi var...jag vågade inte prata. Pappa gav oss stryk helt utan anledning...det var ren misshandel...jag var alltid rädd”*. Stämpling är en process och det handlar inte om att ha blivit nedvärderad vid enstaka tillfällen. Tre av de kvinnliga respondenterna i vår undersökning

uppges att föräldern redan från det att dom var i 4 – 5 års ålder ständigt tilltalat dom kränkande och nedvärderande. I dessa tre fall pekar allt på att de har utsatts för föräldrars stämpling. De tre maskrosbarnen har legat i riskzonen för att utsättas för samhällelig stämpling som är det andra stadiet i avvikarkarriären. Goldberg (2000) menar att det är de upprepande kränkningarna som föräldrarna gör mot barnen som är farliga. Det är i dessa fall föräldrarna som får dem att känna att de varken duger som personer eller att deras beteenden är bra. Han menar att detta påverkar barns självbild negativt.

Det framkommer på ett tydligt sätt i analysen att hemmet har spelat en central roll och präglat maskrosbarnens vardag och liv. Hemmet har ofta inneburit en både hotfull, otrygg, frustrerande och kärlekslös plats. Den viktigaste strategin för maskrosbarnen har varit att vistas så lite som möjligt i hemmet. Värst har det varit för dom som har växt upp med psykiskt sjuka föräldrar. Där har hemmiljön markant präglats av oberäknlighet och otrygghet. Dom barnen har aldrig kunnat känna sig riktigt säkra på vad som kommer att ske när dom kommer hem. Det har skapat mycket oro och stress. Marianne berättade: *”Jag var alltid orolig och rädd att hon skulle döda mig...kunde aldrig ta hem kompisar...jag var hemma så lite som möjligt. Jag har egentligen bara positiva minnen utanför hemmet”*. Trots detta har det visat sig att våra respondenter mentalt kunnat hantera och få utlopp för sina känslor på olika vis. Kristian berättade: *”Jag hade ett ställe där jag satt och grät...undrade om det verkligen skulle vara så här.”* Ovanstående citat får även stöd av Sattin och Magnusson forskning i (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005). Den visar att maskrosbarn är bra på att kontrollera sina impulser och känslor och att de har psykisk styrka som gör att de kan hantera svåra situationer samt tålighet och uthållighet

I fyra fall beskriver respondenterna att de har vuxit upp tillsammans med en psykiskt sjuk förälder/fosterförälder. De har alla upplevt det som väldigt konstigt att ingen myndighet eller andra personer i deras omgivning reagerat på hur dom haft det i hemmet. Speciellt när de sociala myndigheterna var involverade i familjen. Marianne berättade: *”När soc kom till oss så satt vi alltid alla tillsammans och fikade runt bordet. Det var aldrig någon som pratade med mig själv i enrum och frågade hur det var”*. McConnell Gladstone, B. Boydell, K. M. McKeever, K. (2006) har uppmärksammat detta problem och menar att forskning om hur det är att vara barn och leva med en psykiskt sjuk förälder måste utökas

Av dom fyra maskrosbarnen som har haft en psykiskt sjuk förälder/fosterförälder i hemmet, har det på olika sätt inneburit att de försökt att dölja det för omgivningen. Framförallt när maskrosbarnen kom upp i mellan stadiet. Malin berättade: *”Ja jag ljög som en borstbindare under hela min uppväx...det fick absolut inte komma ut hur vi hade det. Jag levde ett dubbel liv”*. McConnell Gladstone, B. Boydell, K M. McKeever, K. (2006) menar i sin forskning att barn som lever tillsammans med psykiskt sjuka föräldrar blir stigmatiserade. Sjukdomen blir något familjen försöker dölja. Barnen i familjen lär sig snabbt familjehemligheten och gör allt för att skydda resterande familjemedlemmar.

Två av våra maskrosbarn beskriver hur dom på olika sätt i perioder har drömt sig bort i fantasin från den verklighet som hemmets problem har inneburit. De beskriver på ett tydligt sätt hur de har funnit tröst i litteraturen. De har skrivit och tecknat för att stå ut med vardagen. Malin berättade: *”Jag läste massor av böcker där kunde jag drömma mig bort i min fantasi. Jag trodde liksom hela tiden att det skulle bli bättre.”* Stina berättade: *”Jag läste, skrev och tecknat väldigt mycket...på det sättet har jag kunnat uttrycka och drömma mig bort.”* Cronström – Beskows (1996), forskning visar att utsatta barn många gånger flyr verkligheten in i sig själva. Detta för att skydda sig när lögnen och bortförklaringar om den verkliga situationen i hemmet inte räcker till. Likaså när kränkningar från föräldrarna i hemmet blir för många. Hon beskriver förmågor hos maskrosbarn som varit villkor för deras överlevnad under uppväxten. Det har bland annat handlat om konsten att skjuta det obehagliga som händer framför sig, fram till vuxenlivet. Till detta har de haft stor hjälp av sin fantasi, där de har kunnat skapa en värld som är bra.

Maskrosbarnen har också gemensamt är att de tidigt fått lära sig hur man undviker bråk och konfliktsituationer med föräldrarna. Det har bland annat handlat om att lära sig läsa av sina föräldrar på utsidan och på olika sätt känna av stämningen i hemmet när man kommer hem. Ja det handlar helt enkelt om överlevnadsstrategier som maskrosbarn blir mycket skickliga på att använda sig av. Pelle berättade: *”Jag kunde se i mammas ansikte hur de var eller vad som hade hänt. Det var alltid viktigt att snabbt kunna anpassa sig till hur det var hemma för att undvika bråk”*. Garmezys (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) belyser och bekräftar dessa egenskaper. Han tar upp följande skyddsfaktorer hos motståndskraftiga barn: lätt att komma överens med andra i sin omgivning och hög problemlösningsförmåga.

Respondenterna återger i sina upplevelser av barndomen att de saknat ett normalt hem med omtänksamma föräldrar. Det är också något de alltid sökt utanför hemmet. Detta behov var kanske mest tydligt hos Kristian i vår undersökning som egentligen inte hade något hem. För honom var det kompisens hem som blev en tillflyktsort. Kristian berättade: ”...han bodde i villa och där var jag alltid välkommen...hans mamma frågade alltid hur det var och om jag var hungrig...där var allting lugnt”. Ovanstående citat styrks av Garmezys (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) han menar att en betydelsefull vuxen eller yttre stöd i form av exempelvis en granne eller lärare är en viktig skyddsfaktor för maskrosbarn.

För alla våra respondenter i undersökningen har hemmiljön varit dålig på olika sätt. Men samtliga liv har till slut utvecklats och fått en positiv vändning till det liv de lever idag. Maskrosbarnen i undersökningen har också beskrivit hur viktigt det var för dem att söka andra miljöer utanför hemmet. Miljöer där det var normalt som de själva uttrycker sig. Där lyckades alltid maskrosbarnen att hitta personer som stöttade, peppade och visa dem omtanke. Dessa relationer påverkade dem till att få en positivare bild av tillvaron och uppmuntrade även deras talanger. Stina berättade:

” Jag var så lite tid som möjlig i hemmet för att det var så mycket negativ energi där. Jag tyckte att det var skönt att vara i skolan och jag hade extremt lätt för mig där. Jag har alltid varit nyfiken och företagsam...jag ville gärna prova på saker. Jag spelade handboll från 8 års ålder det var kul. Jag tränade snabbt upp min sociala förmåga”.

Det har framkommit i analysen att maskrosbarnen tidigt kände att dom gärna ville ta tag i saker, lösa problem och hjälpa till i olika sammanhang. I dessa situationer både i och utanför hemmet har deras sociala förmåga utvecklats. Samtidigt har också ett socialt nätverk byggts upp där dom kunnat få hjälp att hantera svåra situationer.

6:2 Kärlek omvårdnad och bekräftelsens betydelse

Maskrosbarnen har alla under sin barndom utvecklat ett starkt KASAM. Det har hjälpt dem att må mentalt bra. Deras livssyn och förmåga innebär att de kan hantera stress och kris på ett sätt som gör att situationer blir begripliga. Det har inneburit att de haft förmågan att mobilisera resurser hos sig själva eller i sitt sociala nätverk. På så vis har de upplevt motivation till att lösa problem. Det framkommer i analysen att det alltid funnits någon eller några personer i maskrosbarnens nätverk som har sett och brytt sig om dom. Vilka dessa

viktiga vuxna har varit har varierat men det är dessa som gjort att dom känt sig betydelsefulla. Den näringsrika kärleken som fått maskrosbarnen att växa har oftast inte kommit från föräldrarna. Kärleken har istället kommit från nära släktingar eller från någon lärare i skolan. Annelie fick aldrig något stöd eller omvårdnad från mamman. Hon fick exempelvis aldrig någon mat på vardagarna, mer än den som serverades i skolan. Om Annelie hade några problem i skolan eller med kamrater på fritiden så var det enligt mamman ändå bara hennes eget fel. För Annelie har alltid hennes morföräldrar betytt mer för henne än hennes egen mamma. Annelie berättade: *"Mormor och morfar har alltid stått för närhet, trygghet och stöd. Morfar och mormor ställde alltid upp."*

I analysen beskriver Stina hur hon har växte upp i ett hem där det inte fanns någon kärlek över huvud taget. Föräldrarna var ständigt osams och brydde sig aldrig om hur hon och hennes bror kände sig. Det spelade ingen roll vad hon gjorde, föräldrarna engagerade sig aldrig i henne eller hennes intressen. Stina berättade att hon känner sig föräldralös och att föräldrarna kunde lika gärna ha varit anställd personal. De såg till att hon och hennes bror fick mat och kläder under uppväxten, etc. I Stinas fall fanns det också en närstående släkting som hon hade en mycket bra relation med. Stina berättade:

"... det var bara farmor som brydde sig om hur det var och vad jag tyckte. Det har alltid känts bra att jag haft henne...jag fick aldrig någon kontakt med mina föräldrar...det var liksom bara praktiskt aldrig psykiskt...lärare på högstadiet som uppmärksammade mig och uppmuntrade min konstnärliga sida...det har betytt mycket för mig".

Annelies och Stinas berättelse beskriver behovet och vikten av att bli sedd och respekterad för den man är. Detta belyser också Antonovsky (2005) med de tre komponenterna i sin teori KASAM. Dessa komponenter är begreppen begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet. Begriplighet innebär bland annat att i samspelet med andra är positiv respons av stor betydelse. Den goda responsen från betydelsefulla vuxna har skapat trygghet i maskrosbarnens liv. Den trygghet som föräldrarna själva aldrig kunnat ge dom. Att bli sedd och känna sig betydelsefull är enligt Antonovsky viktigt för att kunna uppleva meningsfullhet. För att utveckla hanterbarhet i livet är tillgången av resurser betydelsefulla. Det vill säga det sociala nätverket. Meningsfullheten är dessutom enligt Antonovsky det mest centrala och en förutsättning för att utveckla en bestående begriplighet och hanterbarhet. En persons nätverk speglar denna resurs där den kärleksfulla kontakten från en vuxen är en viktig del. I samspelet

tillsammans med den betydelsefulla vuxna har maskrosbarnen blivit respekterade för den de är. Det vill säga att de blivit sedda och bemötta med omtanke.

Antonovsky talar också om vikten av att individen upplever en balans i gensvaret från vuxna. Där det är viktigt att majoriteten av gensvaret från omgivningen är kanalisering eller uppmuntrande. Det motsatta förhållandet är det ignorerande, kränkande och avvisande gensvaret. Det framgår tydligt i analysen att våra maskrosbarn fått det övervägande positiva gensvaret från betydelsefulla vuxna i sin omgivning. I Annelies fall till exempel, stod mamman aldrig för någonting annat än ignorerande, kränkningar och avvisande under hela hennes uppväxt. Annelie berättade: ”...*hela tiden var det nånting. Mamma sa att jag var jag var ful, fet och oduglig, hon kallade mig för fula ord som fucking bastard*”. Antonovsky menar att man får en hög känsla av hanterbarhet om man inte ser sig själv som ett offer när olyckliga händelser drabbar ens liv. En positiv inställning och en tilltro till sin egen förmåga är viktigt. Tillgängliga resurser såsom betydelsefulla vuxna i respondenternas nätverk har bidragit till att de utvecklat en stark känsla av hanterbarhet. Pelle berättade:

”*Jag trivdes hos fosterföräldrarna där var det alltid mycket diskussioner...jag var nyfiken och envis, lät mig inte slås ner. Jag har alltid tyckt om mig själv...när jag var riktigt liten skulle jag klara göra saker själv...min sociala förmåga och att jag är en problemlösare...Jag har alltid tyckt om att hjälpa andra*”.

Det kan tyckas motsägelsefullt men i vår analys framkommer det att två av våra respondenter har upplevt att dom fått stöd och omtanke av samma person som förstörde och skapade otrygghet i hemmet. Tom berättade: ”*Mina föräldrar stöttade och ställde upp till 100 % speciellt farsan, när det så att säga var nyktra perioder.*” Malin berättade: ”*faktiskt så när pappa var normal så att säga så var det han som pratade med oss och visade att han tyckte om det vi var bra på...såg oss på det viset som vi var, det gjorde han faktiskt*”. Cronström – Beskows (1996) forskning belyser dessa citat. Hon menar att i ett hem där föräldrar är psykiskt sjuka eller missbrukar droger även kan ge barn kärlek. Det är under de perioder då föräldrarna är friska respektive nyktra de kan ge sina barn mycket kärlek och värme. Även om det rör sig om korta perioder tar maskrosbarn emot allt som ger känslomässig näring trots att det kanske är minimalt eller väldigt lite.

Självförtroende är något som yttrat sig på olika sätt i maskrosbarnens upplevelser av sin barndom. Flera av våra respondenter i undersökningen har menat att dom successivt och ganska tidigt fått ett bra självförtroende. Vilket har hjälpt dom att klara av olika situationer och prövningar under sin uppväxt. Både Tom och Pelle menar att dom hade bra självförtroende, Tom berättade: *"Jag tog tidigt på mig rollen som familjens polis så att säga, jag hade fullt upp varje dag med att se till att skeppet inte skulle sjunka och en massa egna projekt förstås"* Pelle berättade: *"jag ville prova på allt och jag hade alltid en massa projekt på gång...jag har alltid trott att jag kan"*. I Cronström – Beskows forskning förklarar hon att en av dom grundläggande och avgörande faktorerna för maskrosbarnens överlevnad just känslan "att kunna göra".

Alla respondenterna har haft tillgång till flera skyddsfaktorer i sin egen personlighet. Kristian berättade: *"...jag kan vara fruktansvärt social"*, Pelle berättade: *"...jag är envis och tålmodig...lätt att anpassa mig..."* Tom berättade: *"...jag ville ta hand om människor"*. Stina berättade: *"Jag hade bra självförtroende...ville gärna prova på saker."* Detta överensstämmer med Werner och Smith forskning (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) de har studerat barn som växt upp i familjer där olika riskfaktorer funnits i omgivningen som till exempel fattigdom, psykiskt sjuk förälder eller förälder med alkoholmissbruk etc. Ungefär 30 % av dessa barn hade inte utvecklade några psykiska eller sociala problem. Studien visade att skyddsfaktorer som varit viktiga för att dessa barn skulle utvecklas på ett positivt sätt bestod av egenskaper i deras personlighet. Dessa egenskaper var ett lugnt temperament, gott självförtroende, empatisk förmåga, engagemang i sociala intressen samt flexibilitet vid hantering av svårigheter. Man konstaterade att balansen mellan riskfaktorer och skyddsfaktorer var kopplade till barnens grad av psykosocial anpassningsförmåga.

Respondenterna i undersökningen har omgivits av en rad olika riskfaktorer under uppväxten. Rädningen för dem har varit att det funnits övervägande skyddsfaktorer i deras omgivning. I Johans fall började han redan tidigt i tonåren begå kriminella handlingar där inslag av alkohol och droger var vanligt förekommande. För Johan blev ett miljöombyte och nya kompisar dom skyddsfaktorerna som bidrog till vändningen i hans liv. Johan berättade: *"Jag blev fosterhemsplacerad i en ny stad där ingen kände mig...där träffade jag nya kompisar som inte hade för sig en massa skit om dagarna...fosterföräldrarna var jävligt sjysta."* Rutters forskning (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) påvisar skyddsfaktorer som varit verksamma hos ungdomar med bakgrund i högriskmiljöer som inte blev psykosocialt

missanpassade. Skyddsfaktorerna var exempelvis en ny start i livet, en välanpassad pojkvän, flickvän eller nya kamrater. Dessa skyddsfaktorer aktiverades ofta i samband med byte av skola eller när barnen skaffat sig nya fritidsintressen. Främst männen i vår undersökning beskriver sina upplevelser av sin barndom som lärorik trots att den varit väldigt svår på många sätt. Tom berättade: ”...*jag har inte saknat något under min uppväxt...det var ofta svårt men man lärde sig mycket*”. Ovanstående citat får även stöd av Rutter forskning (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) som anser att motståndskraft uppkommer snarare genom negativa erfarenheter än positiva. Med detta menar Rutter att erfarenheter kan vara plågsamma i nuet men senare ha en skyddande effekt, som ett vaccin

6:3 Skolans påverkan

Det visade sig att sex av våra åtta maskrosbarn har haft en klar struktur, regler och rutiner att följa i sin vardag upp till mellan stadiet. Därefter visar det sig att det sakta avtagit för att sen i högstadiet helt försvinna. Kristian, Tom och Johan uttrycker och delar samma åsikt. Johan berättade: ”...*ja, det var luddiga regler, man kunde nästan göra vad man ville efter tio års ålder. Det var mer struktur när man var yngre*”. Detta citat belyser dock att det faktiskt funnits en grundstomme av struktur, regler och rutiner att stå på för dom flesta av våra respondenter. Två av våra respondenter har endast fått fragment av denna grundstomme. Annelie berättade: ”*Nej det har aldrig funnits någon struktur, förutom att vi städade hemma varje lördag och jag var tvungen att ta hand om hela familjens tvätt.*” Däremot har det framkommit i analysen att alla maskrosbarn upplevt att skolan givit dem struktur i vardagen. Även om några av dem skolkade mycket. Maskrosbarnen har upplevt att de haft en god social kontakt och relation till minst en lärare under delar av grundskoleperiod. Malin berättade: ”...*i skolan fick jag bekräftelse där kunde jag göra saker rätt...läraren uppmuntrade mig*”. Stina berättade: ”...*en lärare på högstadiet såg mig och uppmuntrade min konstnärliga sida*”. Utifrån dessa citat tolkar vi att skolan stått för en väsentlig del när det gäller det sociala samspelet och struktur i tillvaron. Detta kan härledas till vad Antonovsky (2005) anser är viktigt för att utveckla begriplighet. Han menar att samspelet med andra, struktur och rutiner är grundläggande delar för att uppleva begriplighet i tillvaron. För Malin ser vi även att skolan påverkat hennes känsla av hanterbarhet och meningsfullhet. Eftersom hon fick uppmuntran av lärare och fick känna sig respekterad och betydelsefull i skolan.

Det är endast Marianne som återger sin uppväxt så detaljerat så att vi kan försäkra oss om att hon påbörjat en avvikarkarriär. Marianne berättade: *"Mamma utövade fysiskt våld mot oss barn...från örfilar till att jaga oss med kniv...hon var psykisk elak mot alla...Hon kallade mig och min bror för nedvärderande saker. Hon bad till gud att vi skulle dö"*. Detta citat belyser att hon blivit utsatt för vad Goldberg (2000) benämner som föräldrars stämpling. När Marianne sedan mötte samhället utanför hemmet fick hon ytterligare negativ respons på sitt beteende. Återigen fick hon lära sig att människor tog avstånd, inte bara från hennes uppträdande utan från henne som person. Detta innebar att hon även utsattes för samhällig stämpling. Marianne berättade: *"...jag blev stämplad som barnhemsbarn...negativt som fan"*. Hon tvingades att flytta från sin fosterfamilj och upprepade gånger blev placerad i olika tillfälliga hem. Marianne berättade: *"...när jag tvingades att flytta från mitt hem då kändes det som att ingenting spelade någon roll längre...det var nog den värsta tiden i mitt liv"*. Marianne upplevde starkt vid detta tillfälle att hon varken behövdes eller var önskvärd. Hon ansåg att hon lika gärna kunde bete sig som en ligist, som alla andra HVB barn (HVB-hem betyder hem för vård av boende vilket innebär ett öppet behandlingshem för SoL och LVU placeringar).

Marianne var ca tolv år gammal när hon trädde in i vad Goldberg kallar den sekundära avvikelsen. Detta är tredje stadiet i avvikarkarriären. Det innebar att hon hade en förståelse för samhällets normer. Hennes negativa självbild gjorde att hon anpassade sitt beteende till samhällets negativa förväntningar av HVB barn. Marianne berättade: *"...i tonåren förekom mycket alkohol och droger...snodde typ moppar och så...det var lika bra att leva upp till ryktet"*. Precis som Goldberg beskriver var hon medveten om att hon var utanför och annorlunda, vilket omgivningens negativa reaktioner bekräftade. Människor med stark negativ självbild har lärt sig att de gör oacceptabla saker. Eftersom samhället exempelvis signalerar att narkotikamissbruk och kriminalitet är oacceptabelt dras människor med stark negativ självbild till sådana verksamheter. Marianne ägnade sig åt kriminella handlingar och befann sig i miljöer där det existerade mycket alkohol och i vissa fall även droger. Marianne berättade: *"Så det var mycket det umgänget då, och det, jag började väl avancera lite då, rökte lite hasch och sniffade rätt mycket å...skötte mig inte så speciellt bra då. Så då fick jag flytta till ett annat ställe"*. Tillslut blev Marianne förflyttad till ett låst ungdomshem där hon gick i skolan. Det gick bättre för henne i skolan och hon blev förflyttad till ett öppet HVB hem. Där trivdes hon och gick ut grundskolan med över medel i betyg. Marianne berättade: *"Så att jag gjorde en riktig jävla kraftansträngning och jag tänkte att liksom det här, det*

måste ju hända någonting, så här kan man ju inte ha det ungefär.” Under samma tidsperiod i hennes liv träffade hon sin första riktiga pojkvän. Rutter (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) beskriver att en ny skola eller välanpassad pojkvän är bidragande skyddsfaktorer för barn som levt i högriskmiljöer. Dessa skyddsfaktorer kan leda till en positiv vändning. Marianne har haft en bakgrund i högriskmiljöer. Vi tolkar Marianne miljöombyte till en ny skola och hennes först riktiga pojkvän i nionde klass som bidragande orsaker till en drastisk förändring i hennes liv. Vi anser att det är tre av anledningarna till att hon inte hamnat i vad Goldberg kallar en avvikarspiral.

Skolan har många gånger stått för den positiva delen i respondenternas liv. Gemensamt för alla utom en av respondenterna var att det var kul att gå till skolan i lågstadiet och att dom hade lätt för att lära. En av våra respondenter hade svårt att lära sig. Vilket berodde på att han inte behärskade språket. När det gäller de manliga maskrosbarnen var det under mellan stadiet som skolan blev mindre intressant. Det var roligare att skolka och göra andra saker. Men alla respondenterna upplever ändå att skolan stod för strukturen i deras liv. Oavsett om dom var i skolan eller inte så visste dom att skolan fanns där och dom var välkomna dit. Kristian, Tom och Pelle uttrycker sig i stort sätt lika, Pelle berättade:

”...skolan var ok det var kul, den stod helt klart för struktur...det fanns en del bra lärare...man gled så att säga igenom på ett G. Jag hade nog inga problem med att lära mig men jag engagerade mig inte så att säga”.

Ovanstående citat får stöd av Cronström – Beskows (1996). Hennes studie påvisar att skolmiljön stod för det huvudsakliga och viktigaste stödet för maskrosbarnen under dom första åren. Skolan erbjöd trygghet, struktur och förutsägbarhet till skillnad från hemmet där otrygghet, kaos och oförutsägbarhet var vardag. Skolan var på många sätt en förebild för hur det egentligen skulle vara.

Fyra av våra åtta maskrosbarn har växt upp med psykiskt sjuka föräldrar och deras hemförhållande har varit extremt dåliga och präglats av otrygghet och frustration. I deras fall så har skolan betytt mycket och dom har gärna gått dit. Skolan har spelat en central roll i alla maskrosbarnens liv. Den har på ett eller annat sätt bidragit till en positivare tillvaro. Malin berättade: *”...skolan var min räddnings plankan kan man säga...jag hade lätt för mig i skolan och där fick jag papper på att jag kunde saker”.* McConnell, Gladstone, Boydell, McKeever

(2006) har forskat om barn som lever med en psykiskt sjuk förälder. Den forskningen visar att dessa barn löper en stor risk för att själva utveckla en psykisk störning. De barn som inte utvecklar en psykisk störning och har hälsan i behåll till vuxen ålder, är extremt motståndskraftiga.

För flera av maskrosbarnen i våran undersökning så har det funnits lärare som engagerat sig och uppmuntrat dem. Även de som har haft en negativ inställning till skolan. Johan berättade: *”jag hade en bra lärare i högstadiet...man gick ju i obs klass då...han var ju faktiskt bra, och man trivdes med honom också då som lärare”*. Lärare har även om det bara varit i korta perioder i maskrosbarnens liv uppmuntrat och respekterat dem och deras situation. Marianne berättade:

” Jag hade ju en lärare som jag bara kunde gå och prata med i 7an, hon bara älskade mig fast jag aldrig gick på några lektioner. Hon tyckte om mig för den jag var... hon blev kanske jätte besviken för att jag inte var i skolan, men hon accepterade ändå att jag inte var där, liksom”.

I Henderson och Milstein (refererad i Lynch, Geller och Schmidt, 2004) rapport går det att läsa att skolan, speciellt lärare spelat en avgörande och positiv roll för barn i riskzon. Läraren blir ofta en person som kan hjälpa dessa barn att stärka och höja sin återhämtningsförmåga. Läraren blir ofta en sorts förebild för dessa barn. Det har också visat sig att lärare som ger mycket socialt stöd och uppmuntran betyder oerhört mycket för barns positiva utveckling.

Av våra maskrosbarn som det gått bra för i skolan har det inte varit intressant att spela tuff och skaffa sig status genom alkohol/drog användning. Malin berättade:

”Jag hade det lätt för mig i skolan och kunde drömma mig bort i fantasin med hjälp av litteraturen... att jag hade kapacitet att prestera i skolan drev mig mest. Jag såg ingen anledning att prova droger för att skaffa mig status”.

Ovanstående citat får även stöd av BUP (2003) forskning på området. Deras resultat har visat att 16 åringar som trots att dom hade växt upp under svåra psykosociala familjeförhållanden inte hade utvecklat ett osocialt beteende eller missbruk. Anledningen till det var att de hade ett högre IQ. De hade mindre behov av omväxling och extrem stimulans, så kallad sensationssökande. Det var inte heller intressant för dem att umgås med kriminella. Här menar

forskarna att ju fler skyddande faktorer desto större chans att inte utveckla antisocialt utagerande.

6:4 Fritid och kamraters betydelse

Många av respondenterna har haft ett umgänge med eller/och visstats i miljöer med kriminalitet och droger. Det är något som varit en normalitet i kompiskretsar eller omgivningen. Trots det så har kompistrycket inte kunnat påverka maskrosbarnen att gå för långt det har funnits en sorts spärr. Stina berättade:

”Jag har ju också ett ganska starkt kontrollbehov som gjorde att jag tänkte efter väldigt mycket...Jag har själv hitta glädjen i livet ja livslusten i litteraturen. Det var i skolan jag upptäckte att jag var duktig på att läsa och skriva...någonstans så har jag instinktivt hållit mig undan från farliga situationer”.

I skolan har Stinas intellektuella begåvning inneburit en skyddsfaktor för henne. Sattin och Magnusson (refererade i Lagerberg och Sundelin, 2005) talar i sin forskning om vilka risker barn löper att hamna snett i samhället. De menar att det inte är någon specifik riskfaktor som ligger till grund för ett ogynnsamt utfall. Utan att det är mängden riskfaktorer som är avgörande för utfallet. Det samma gäller skyddsfaktorer, det är alltså mängden skyddsfaktorer som hindrar ett ogynnsamt utfall. Exempel på skyddsfaktorer var fysisk hälsa, intellektuell och psykisk styrka, känslomässigt stabilitet och social mognad.

I vår undersökning berättade alla respondenterna att det har varit viktigt med många kompisar, vilket alla haft. Det är ingen av respondenterna som upplevt att dom haft svårt att skaffa kompisar. Däremot har alla inte haft en permanent bästa kompis. Kompisarna har haft olika betydelse i maskrosbarnens liv. Johan berättade: *”...det var viktigt att betyda något...att vara en av kompisarna...man lärde sig av kompisar”*. Stina berättade: *”Jag ordnade själv så att jag fick sova hos kompisar för att slippa vara hemma.”* Av respondenternas berättelser framgår det som Johans citat belyser att kompisarna var viktiga för att få den bekräftelse som saknades i hemmiljön. Att bli bekräftad och känna att man duger av kamrater har för maskrosbarnen i vår undersökning varit extra viktigt. Eftersom många av dem inte fått det hemifrån. Men kompisar var också viktiga för att kunna komma bort från hemmet vilket Stinas citat belyser.

Alla respondenterna har engagerat sig i olika former av hobby. Maskrosbarnen beskriver själva att en hobby och kamrater spelade stor roll i deras liv. Hobbyn fyllde en viktig funktion i respondenternas liv. Den fungerade inte bara som en tillflyktsort utan hobbyn fungerade många gånger som en ventil där de kunde koppla av från hemmets spänningar. När de utövade sin hobby kände de även att de stod i centrum för något positivt. Tom berättade: *"Jag var hockeymålvakt och jag ville bli rockstjärna...det var viktigt att bli sedd..."* Att känna sig betydelsefull och sedd är enligt Antonovsky (2005) viktiga ingredienser för att uppleva meningsfullhet i sin tillvaro. Johan berättade: *"...jag spelade fotboll...jag var målvakt... det var en ansvarsfull post. Det var en skön känsla när det gick bra... jag kände mig som en hjälte"*. Antonovsky understryker att det är föräldrarna som lägger basen för att ge barnen sammanhang i tillvaron. Men när barnet växer upp blir alla informationskällor såsom kamrater, skola, massmedia allt viktigare under den turbulenta tonårstiden (Antonovsky, 2005).

Nästan ingen av respondenterna pratade med någon om sin hemproblematik varken med kamrater eller med andra närstående. I de flesta fallen beskriver respondenterna att deras kompisar hade ungefär samma problematik i hemmiljön. Anledningar till att de inte pratat om sin hemsituation har bland annat varit stolthet, tuffhet och skam. Det har bidragit till att man helt enkelt inte pratade om sånt. Tre av respondenterna i vår undersökning berättade dock att det har funnits en bästa kompis eller betydelsefull vuxen som de kunnat prata med om sina svåra hemförhållanden. Marianne berättade: *"Jag hade två bästa tjejkompisar i sexan sen en i nian vi pratade med varandra om våra situationer...dom var viktiga fast det bara var korta perioder i mitt liv."* Annelie berättade: *"Dom gånger jag pratat med någon har det varit mormor och morfar de har alltid förstått situationen...morfar visste precis hur min mamma fungerade."* Kristian berättade: *"Jag hade ju min polare som jag fick bo hos han visste ju hur det låg till och så...där kände jag att jag hade stöd."* Cronström – Beskows (1996) forskning visar att det har varit mycket viktigt för maskrosbarn att åtminstone någon gång bli sedd. Att få möjligheten att kunna berätta sanningen och på något sätt bli respekterad, accepterad och älskad för den man är. Det har också varit avgörande föra att den smärta som dessa barn bär inom sig ska kunna läka.

I sex av våra maskrosbarns bakgrund framgår det att dom har växt upp under fattiga förhållanden. De har bott i bostadsområden där låginkomsttagare dominerat och deras familjer har haft en låg materiell standard. Vilket i sin tur påverkat deras möjligheter till att prova på

olika idrotter eller hobbies på samma sätt som andra barn. Våra respondenter beskriver till exempel att föräldrarna inte haft råd att köpa gymnastikskor etc. Malin berättade: *”jag spelade basket och det var riktigt kul...ja det var bara roligt...det betydde mycket för mig fast jag inte hade några skor”*. Det samma gäller möjligheter till kulturella inslag som mer eller mindre uteblivit men som är viktigt för barns allmänbildning och personliga utveckling. Kristian berättade:

”för det första så kanske vi bodde i ett sådant område där det kanske var mycket problem och där det var mycket droger å brott runt i kring mig precis som för många andra...det var så att säga normalt att använda droger sno moppar eller bilar...det var ingen stor skam i sig att gå till socialen och hämta kläder och så men det kanske inte var så roligt...när man såg...nersupna Gustav 58 år gå i likadan jacka som jag...då känner man inte sig så jätte fräsch kanske”.

Masten och Coatsworth (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) forskning påvisar att skyddande faktorer är att ha föräldrar som har pengar till att försörja familjen och en hög socialgrupp. Howard och Johnson (2000) forskning påvisar att närmiljöer som innehållit destruktiva element som kriminalitet och droger, har frekvensen barn i riskzon varit större. Där närmiljön inspirerat till kreativitet och en positiv självkänsla var frekvensen barn i riskzon lägre. Det innebär att det är viktigt att det finns rekreations anläggningar som sportklubbar och lekplatser etc., och ett rikt utbud av kulturella inslag i barns miljö där dom exempelvis kan prova på att utöva en hobby.

Vi har frågat våra respondenter vid intervju tillfället vad de tror är anledningen till att de klarat sig i genom alla tragiska och svåra upplevelser i deras barndom. Respondenterna har i huvudsak svarat att de hela tiden på något konstigt sätt känt att de inte hört hemma i en destruktiv miljö. Denna känsla har kommit i olika perioder och växt sig starkare och starkare vart efter maskrosbarnen blivit äldre. Tillslut så växte sig känslan och tanken så stark att de bestämt sig för att lämna den destruktiva miljön. Vilket även innebar kompisar med destruktivt beteende såsom kriminalitet, alkohol och droger. Respondenterna har på olika sätt lämnat den otrygga och destruktiva världen bakom sig, tagit tag i sitt liv och gått vidare. Stina berättade: *”Jag har alltid haft en stor livslust och jag kände redan tidigt att det jag hade i mitt hem det var inte för mig.”* Marianne Berättade: *”...jag kände att jag inte riktigt hörde hemma i min destruktiva situation...känslan av att jag gjorde dom personerna som tyckte om mig besvikna har påverkat mina val...mamma bröt ner min äldre bror men inte mig”*. Detta

påvisar att motståndskraft också är ett sätt att tänka. Maskrosbarnen har haft hopp om framtiden och en känsla av att de har haft kontroll på sina liv. Denna känsla har gynnat deras förmåga att trots svårigheter i livet se ljusare på framtiden. Luthar (refererad i Lagerberg och Sundelin, 2005) talar om intern och extern kontrollplacering. Begreppet kontrollplacering innebär den instans där individen placerar ansvaret över sitt liv. Han beskriver det som intern kontrollplacering, vilket innebär att en individ själv tar på sig ansvaret för sina handlingar och hur det går för honom eller henne i livet.

7. Slutdiskussion

Avsikten med studien var att undersöka maskrosbarnens upplevelse av *känsla av sammanhang* och orsaker till att de klarat sig bra i livet trots en destruktiv uppväxtmiljö. Vi hade för avsikt att beskriva och tolka maskrosbarnens upplevelser av sin barndom. Med barndom avser vi tiden från noll till 16 år. Upplevelsen är en retrospektiv tolkning då studien omfattar vuxna maskrosbarn. Vår huvudsakliga strävan med uppsatsen var att få en djupare förståelse för vad som bidrar till maskrosbarnens utveckling till socialt välfungerande människor. Vi vill på detta vis bidra med kunskap om hur vuxna maskrosbarn upplevt sin barndom.

7:1 Uppväxtmiljön

Av maskrosbarnens beskrivningar i studien framkom det efter analysen att alla upplevt sina familjeförhållanden som otrygga under barndomen. Hemmet hade präglats av bråk och osämja där fysiskt våld förekommit. Det har dessutom visat sig att fyra av maskrosbarnens föräldrar eller vårdnadshavarna har haft alkoholproblem i olika omfattning. De andra fyra respondenternas föräldrar har varit psykiskt sjuka. Gemensamt för respondenterna i studien var deras upplevelser av att de på olika sätt under uppväxten blev kränkta av sina föräldrar/fosterföräldrar. Av den tidigare forskningen framgår det att maskrosbarn har en fallenhet att utveckla vissa beteenden och förmågor. Dessa förmågor hjälper dem under sin barndom. Av analysen i vår studie framgår det tydligt att alla har haft förmågan att rekrytera surrogatföräldrar under sin barndom. Detta hade dock ej varit möjligt om det inte funnits surrogatföräldrar tillgängliga i maskrosbarnens omgivning. Det vill säga en vuxen person som blivit betydelsefull för dem. Det är den betydelsefulla vuxna som de kunnat vända sig till när

dom haft problem eller bara behövt vila från hemmiljön. Flera av maskrosbarnen har varit lillgamla och i relativ tidig ålder fått tagit ansvar för sysslor i hemmet och syskon.

Närmiljön påverkar barn och deras möjligheter att utvecklas i positiv riktning. Det framgår också av den forskning och de teorier vi tagit del av. Det visade sig i vår analys att sex av våra maskrosbarn växte upp med många riskfaktorer i sin omgivning. Maskrosbarnen bodde alla i bostadsområden där dom flesta var låginkomsttagare. De växte upp i en omgivning där det inte var ovanligt att det förekom alkoholproblem och drogmissbruk. Det var också vanligt med ensamstående mödrar i familjer, arbetslöshet, våld och kriminalitet i närmiljö. Att växa upp i en familj med dålig ekonomi har bland annat inneburit en låg materiell standard. Det innebar även en begränsade möjligheter att umgås med olika kamrater i skolan. Det berodde dels på att maskrosbarnen inte hade tillräckligt moderna kläder. På fritiden kunde de inte heller medverka i alla hobbies och inte åka på semestrar med mera. På grund av detta så var det också naturligt för respondenterna att umgås med kamrater som hade samma socioekonomiska problematik.

Vi upptäckte något intressant i respondenternas resonemang när de beskrev sina uppväxtförhållanden. Det var att de förskönade och delvis förnekade de uppenbara problemen som uppväxten innehållit. När våra respondenter idag som vuxna reflekterat över sin barndom uttrycker de inte att livet har behandlat dem direkt orättvist. Utan snarare att det periodvis var väldigt jobbigt och tungt, men samtidigt lärorikt. Det respondenterna däremot tydligt beskriver att de har saknat föräldrar som inte bara periodvis utan hela tiden varit närvarande och kärleksfulla. I analysen framgår det dock att deras barndomsupplevelser varit väldigt tragiska och fyllda med många hemska upplevelser. Dessa upplevelser anser inte respondenterna själva som särskilt märkvärdiga. Respondenterna menar bara att de återger hur deras vardag och verklighet såg ut. Vi menar att de så att säga mentalt har normaliserat och förskönat sin tillvaro under uppväxten. Detta ser vi som en överlevnadsstrategi som de använde sig av för att göra barndomens vardag mer hanterbar. Denna överlevnadsstrategi är en skyddsfaktor som vi upplever inte tydligt nämns i den tidigare forskning vi tagit del av. Vi menar att den strategin troligtvis varit en av anledningarna till att maskrosbarnens liv till slut fått en positiv utveckling. Vi kan däremot relatera detta resonemang till Antonovsky begrepp hanterbarhet. Där han påpekar hur viktigt det är att inte se sig själv som ett offer när olyckliga händelser drabbar ens liv.

7:2 Maskrosbarnens känsla av sammanhang

I den tidigare forskningen exempelvis Werner och Garmezy har det framkommit att skyddande faktorer är anledningen till att maskrosbarn har kunnat hantera sina svåra uppväxtförhållanden. Vi har funnit en rad skyddande faktorer hos våra respondenter som varit av betydelse för deras positiva personliga utveckling i livet. Dessa faktorer stämmer väl överens med den tidigare forskningen. Enligt Antonovsky är de skyddande faktorer salutogena faktorer som främjar barnets hälsa och personliga utveckling. Vilka de salutogena faktorerna har varit, det vill säga de individuella och de samhälliga skyddsfaktorerna i respondenternas liv har under uppväxten varierat. I vår studie har det tydligt framkommit att skyddsfaktorerna har varit fler till antal än vad riskfaktorerna varit för respondenterna. Det har i praktiken inneburit att vid de tillfällen då våra respondenter ställts inför svåra situationer och val i barndomen så har dessa övervägande skyddsfaktorer på olika sätt förbättrat deras situation. De mest karaktäristiska skyddsfaktorerna har bland annat varit: hög social kompetens, god problemlösningsförmåga, tålighet och betydelsefull vuxen i närmiljön, struktur, regler i skolan, kreativt tänkande och tillit till sig själv, fantasi, hög intelligens och bra lärare i skolan.

I vår analys framkommer det att alla maskrosbarnen under sin barndom haft en stark känsla av sammanhang. I huvudsak har maskrosbarnen fått sin känsla av sammanhang utanför hemmet av betydelsefulla vuxna. Det visade sig i analysen att betydelsefulla vuxna ofta var en nära släkting, en granne eller kamraters föräldrar. Alla har beskrivit att det haft ett behov av en trygg vuxen person som de på olika sätt fått kontakt med. I de fall där det handlat om en släkting så har det ofta funnits med från början i respondenternas liv. När det har handlat om utomstående personer som grannar eller kamraters föräldrar så har det varit respondenterna själva som sökt upp dem. Det har även funnits lärare i skolan som har sett dem, peppat och uppmuntrat dem att utveckla sina talanger. Det framgår i analysen att detta har betytt otroligt mycket för våra maskrosbarn. Skolan har bidragit med att hjälpa maskrosbarnen att skapa begriplighet. Det beror först och främst på att skolan är den instans som alltid stått för regler och rutiner i respondenternas många gånger kaosartade och destruktiva tillvaro.

Begriplighet innebär även ett väl fungerande samspel med andra personer där responsen av det sociala samspelet är av stor betydelse enligt Antonovsky teori. Den handlar inte bara om den positiva responsen som maskrosbarn fått från sina betydelsefulla vuxna utan även den

positiva responsen dom har fått av sina kamrater. I analysen av studien kan vi se att alla maskrosbarnens goda och väl utvecklade social kompetens har resulterat i att dom under sin barndom byggt upp ett relativt stort nätverk. Detta starka nätverk har i sin tur genererat en känsla av hanterbarhet som dom sen har haft med sig genom hela barndomen. I nätverket har det alltid funnits någon som stötta dem och någon som de kunnat prata med. Det har rört sig om både svåra och besvärliga och i bland krisartade situationer. Det framgår av studien att det är i samspelet med maskrosbarnets nätverk som maskrosbarnet känt sig betydelsefull, sedd och bekräftad. Det är alltså den positiva responsen från nätverket som gett maskrosbarnet en känsla av meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Med andra ord en stark känsla av sammanhang under sin uppväxt.

7:3 Upplevelse av stämpling

Ur en stämplingsteoretisk synvinkel behöver man betydelsefulla vuxna för att skapa en positiv självbild. Ur ett salutogent perspektiv behövs betydelsefulla vuxna för att kunna skapa en känsla av sammanhang. Tre av våra åtta respondenter har genomgått första steget i en avvikarkarriär – föräldrars stämpling. Ingen av våra respondenter hamnar i det Goldberg benämner som avvikarspiralen. En respondent som varit på god väg att hamna i avvikarspiralen har kunnat avbryta stämplingsprocessen i den sekundära avvikelser. Stämplingsteorin svarar inte på vad det är som gör att vissa lyckats avbryta processen. Det svar som vi fått genom att tolka respondentens transkriberade datamaterial, var en samverkan av flera olika faktorer. Respondenten hade vid denna tidpunkt i livet tillgång till många skyddsfaktorer. De skyddsfaktorer vi hittade var en betydelsefull vuxen, ett miljöombyte som innebar en väl fungerande skola med engagerad lärare. Respondenten träffade också under denna period sin första riktiga pojkvän. Alla dessa skyddsfaktorer överensstämmer även med den forskning om skyddande faktorer som vi tagit del av. Vi anser att det inte var någon slump att respondentens kunde avbryta sin avvikarkarriär just vid denna tidpunkt i sitt liv. Utan det var en följd av samverkan mellan de skyddsfaktorer som omgivning erbjöd och denna person egna skyddsfaktorer.

I studien visade det sig att respondenterna i huvudsak känt att dom inte hörde hemma i den destruktiva miljö som var deras verklighet under barndomen. Den känslan har dykt upp i olika perioder och växt sig starkare och starkare vart efter maskrosbarnen blivit äldre. Här har återigen maskrosbarnens positiva nätverk spelat en stor roll. Det framkom i analysen att det

bland annat var de personer som ingått i det värdefulla nätverket som påverkade deras samvete och självbild. Goldberg menar att självbild är hur en individ uppfattar sig själv i förhållande till samhällets ideal om hur en individ bör vara. Personer som ingick i maskrosbarnens nätverk fick dem att känna sig betydelsefulla. Därför ville maskrosbarnen inte göra dessa personer besvikna. När nätverket gav maskrosbarnen positiv bekräftelse påverkade det deras självbild. Nätverket gav dem på så vis känslan av att de var värda ett bättre liv. Ett liv som innehöll livskvalitet långt ifrån den som de befann sig i eller den som deras uppväxtförhållande hade erbjudit dem.

7:4 Avslutande kommentar

När vi ser på maskrosbarnens problematik ur ett makroperspektiv är det viktigt att samhället kan erbjuda och sätta in åtgärder. För att förbättra tillvaron för barn som har behov av extra stöd. I vår analys ges indikationer på vikten av det preventiva arbetet. Detta i form av till exempel: kompetenta skolkuratorer, fler rastvakter, stödpersoner och mindre skolklasser. Det finns också coop – kurser där man lär sig hur man blir en bra tonårsförälder. I USA använder de sig av mor och farförälder program. Där får äldre människor agera som mor och far föräldrar vars syfte är att vara en sorts kontaktperson som barnet får träffa och umgås med. Alla barn behöver närvarande vuxna som pratar och ser dem. Definitivt de barn vars föräldrar inte gör det. Studien indikerar att dagens politiker borde göra andra prioriteringar. Den rådande debatten om nedskärningar på fritidsgårdar, förskolan och skolan är därför mycket oroande. Därför anser vi att politiker i dag gör fel prioriteringar. Dessa prioriteringar kommer att innebära konsekvenser där ungdomsproblemen ökar i form av kriminalitet, droger och utslagning från arbetsmarknad och samhälle.

När vi gått igenom vår undersökning så har vi reflekterat över och upptäckt att det finns en brist i studien. Det handlar om hur det samhällspolitiska klimatet såg ut när våra respondenter växte upp. Vi anser nu i efterhand att det skulle ha varit ett bra komplement för undersökningens helhet. Där känner vi att det skulle vara av stort intresse att titta på hur de sociala myndigheternas riktlinjer såg ut. Hur såg till exempel samhällets normer och värderingar ut gällande barn åga? Vad hade man för kriterier för att ett barn skulle anses som vanvårdat? Vad krävdes för ett omhändertagande och omplacering av barn? Vad hade skolan för möjligheter och kunskaper om vikten av att fånga upp livliga och stökiga elever? Var det vanligt att man erbjöd dessa elever olika former av stödundervisning med mera? Detta skulle

ha belyst och stärkt vårt syfte ytterligare och resulterat i att vi på ett mer exakt sätt kunnat tolka respondenternas barndomsupplevelser.

När det gäller framtida studier anser vi precis som Werner att det skulle vara spännande att studera maskrosbarn från andra kulturer än den västerländska. Genom att till exempel studera flyktingar som har klarat sig bra i livet. Trots att de upplevt ett mängd trauman från ett krigshärjat land. Där skulle det vara intressant att se vilka individuella och samhälliga skyddsfaktorer som funnits i och utanför deras hem. Denna utökade kunskap anser vi skulle vara av stor vikt i vårt svenska mångkulturella samhälle. Där hjälp att förstå och integrera människor från andra kulturer borde vara av stort intresse. För att utveckla den här studien skulle det vara intressant att utföra ett så kallat livsfrågeformulär med våra respondenter. Livsfrågeformulär mäter hur hög känsla av sammanhang en människa har och skulle kunna belysa vårt resultat ytterligare.

Litteraturförteckning

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och kultur.

Abrahamsson, E. (2003 nr 5) *Därför klarar sig maskrosbarnen*. Socionomen.

Becker, S. Howard. (1997). *Outsiders studies in the sociology of deviance*. Printed in USA: The free press.

Cederblad, M. (2001) *Barn-ungdomspsykiatri*. Sjätte rev uppl. Stockholm: Liber AB.

Cronström – Beskow, S. (1996). *Dansa med träben*. Maskrosbarn och andra om överlevnadens konst och pris. Natur och kultur. Falun: ScandBook.

Esaiasson, P. Gilljam, M. Oscarsson, H. Wängnerud, L. (2006). *Metodpraktikan konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Upplaga 2:4. Norstedts Juridik AB Stockholm.

Goldberg, T. (2000). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hilte, M. (1996). *Avvikande beteende en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, I. Solvang, B. (1996). *Forskningsmetodik Om kvalitativa och kvantitativa metoder* Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Howard, Sue och Johnson, Bruce. (2000). What makes the difference? Children and teachers talk about resilient outcomes for children “at risk”. *Educational studies Vol. 26 issue 3, p321-337, 17p, 1 diagram ISSN 0305-5698*

Kvale, S. (2006). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerberg, D. och Sundelin, C. (2005). *Risk och prognos i socialt arbete med barn Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia AB.

Lynch, K B. Geller, S R. Schmidt, M G. (2004). Multi – Year Evaluation of the Effectiveness of a Resilience – Based Prevention Program for Young Children. *The Journal of Primary prevention, Vol 24, No. 3, Spring. Human Sciences Press, Inc.*

Mead, G. H. (1976). *Medvetandet jaget och samhället*. Från socialbehavioristisk ståndpunkt. Kalmar: Östra Smålands tryckeri AB.

McConnell Gladstone, B. Boydell, K M. McKeever, K. (2006). Recasting research into children's experiences of parental mental illness: Beyond risk and resilience, *Social science and Medicine volume 62, issue 10, may.*

Svensk BUP. (2003). Barn och ungdomar med antisocialt eller aggressivt utagerande. Kliniska riktlinjer för bedömning och handläggning inom barn- och ungdomspsykiatri, *Svensk BUP-förenings riktlinjer för handläggning av barn med utagerande. Version (2003-05-30).*

Svensson, G. (2005 - 7/12). *Vad behöver tonåringar för att hitta rätt?* Dagens Nyheter.

Werner, E Emmy och Smith, S Ruth. (2001). *Journeys from childhood to midlife risk, resilience and recovery*. Cornell university press. Ithaca and London USA.

Ödman, P-H. (2006) *Tolkning förståelse vetande Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Elektroniskreferens:

Barnombudsmannen. FN: s Barnkonventionen, hämtat från www.bo.se kl 18:00 2007-05-21

Appendix A

Bakgrunds variabler

Förnamn

Civilstånd, singel / sambo / gift

Ålder

Högsta avslutade utbildning och typ

Studerar du, i sådant fall vad

Typ av arbete eller är du arbetslös

INTERVJUGUIDE:

1. Berätta hur din livssituation i huvudsak sett ut under din uppväxt?

- A, Typ av familjebild, hel/halv syskon, föräldrar/fosterföräldrar eller andra vårdnadshavare?
- B, Fattig, rik, trygghet, kärlek, glädje, sorg, hot, våld, kriminalitet och droger?
- C, Boendet?

Tema 1: Tiden innan grundskolan.

(Begriplighet)

2. Kan du minnas något speciellt från tiden innan du började skolan?

- A, Bra eller dåliga minnen?
- B, Familjebilden eller situationen?
- C, Lek kamrater?
- D, Glada eller Tråkiga minnen?

(Begriplighet, Hanterbarhet)

3. Hur upplevde du dina hemförhållanden?

- A, Förstod du varför mamma, pappa eller annan släkting beteende sig som han/hon gjorde?
- B, Vad trodde du att det berodde på?
- C, Kände du att det var något som du kunde ha påverkade?
- D, Fick du ofta skulden?
- E, Hade du någon egen vrå?
- F, Om du hade syskon, hur reagerade dom/den?

Tema 2: Tiden under grundskolan
(*Meningsfullhet, Hanterbarhet, Stämpling*)

4. Hur upplevde du grundskoleperioden?

- A, Hade du någon bra lärare?
- B, Trivdes du i skolan?
- C, Hur upplevde du din förmåga att studera och lära dig i skolan?
- D, Kände du dig utanför i skolan eller var du en del av klassen?
- E, Har du blivit retad i skolan på grund av dina föräldrar eller ditt eget utseende?

(*Begriplighet, Hanterbarhet*)

5. Hade du/din familj kontakt med sociala myndigheterna?)

- A, Om Ja hur upplevde du den kontakten?
- B, Ansåg du som barn att kontakten var nödvändig?

(*Begriplighet*)

6. Hur såg konflikterna i din familj ut?

- A, Mellan vilka förekom dessa främst?
- B, hur upplevde du dessa situationer?

(*Begriplighet, Hanterbarhet, Meningsfullhet*)

7. Hade du några rutiner och regler att rätta dig efter i din vardag?

- A, Hur länge fick du vara ute och leka?
- B, Mat tider, hjälp med läxor?
- C, Kalas, lördagsgodis?
- D, Allmän struktur i vardagen?
- E, Fanns det något att se fram emot, t ex semester?
- F, Om nej, hur upplevde du detta?

(*Meningsfullhet, Hanterbarhet*)

8. Fick du stöd av några/någon i din omgivning?

- A, Fanns det ett socialt nätverk, syskon, släkting, granne, lärare ett?
- B, Kände du dig sedd och bekräftad som barn av den/dessa människor?
- C, Vad betydde dessa personer för dig?

(*Meningsfullhet, Hanterbarhet*)

9. Hade du någon bästa kompis?

- A, Kunde du ta hem kompisar?
- B, Hur såg kompis relationen ut, kunde du prata om din situation?
- C, Var kompisar viktiga?

(*Meningsfullhet, Hanterbarhet*)

10. Vad gjorde du på fritiden?

- A, Hade du något speciellt fritidsintresse eller hobby?
- B, Vad betydde det för dig?

(Stämpling)

11. Blev du kränkt av dina föräldrar/vårdnadshavare?

- A, På vilket sätt?
- B, Upplevde du att dina föräldrar behandlade dig och dina syskon olika?
- C, Hände det att du anklagade dig själv för dina föräldrars beteende?
- D, Vad fick du för känslor då?

(Stämpling, Stigmatisering)

12. Upplevde du att du fick ett negativt och kränkande bemötande från sociala myndigheten, lärare, grannar etc. i din omgivning, på grund av dina föräldrar/vårdnadshavares beteende?

- A, På vilket sätt?
- B, Vad fick du för känslor då?

(Stämpling)

13. Hur påverkades ditt självförtroende av dina föräldrars/vårdnadshavares beteende?

- A, Upplevde du att du hade bra självförtroende?
- B, Försökte föräldrarna att stärka det?
- C, Försökte dom lära dig saker, eller anklagade dom dig för att vara dum? (primär avvikelse)
- D, Kände du att dina föräldrar respekterade och tyckte om dig för den du var?

Tema:3 Tiden efter grundskolan

14. Hur ser du på din uppväxt idag, som vuxen?

- A, Saknade du något under din uppväxt?
- B, Varför var det viktigt för dig?

(Begriplighet, Hanterbarhet, Meningsfullhet, Stämpling)

15. Vad tror du är anledningen till att du klarat dig, och klarar dig bra trots den destruktiva uppväxt miljön?

- A, Motivera på vilket sätt?

(Begriplighet, Hanterbarhet, Meningsfullhet)

16. Hur ser ditt liv och familjesituation ut i dag?

- A, Vad anser du är dina styrkor och svagheter som förälder/partner?
- B, Vad anser du är dina styrkor och svagheter som vän?
- C, Vad anser du är dina styrkor och svagheter i arbetet/student?

Appendix B

Etik

Som forskare är det viktigt att ha kunskap om och erfarenhet av etiska frågor, det handlar om känslighet som gör att du är observant och uppmärksamma på kritiska och känsliga frågor som kan skapa problem under undersökningens gång. Vidare så är det lika viktigt att du känner och tar ditt ansvar när dessa frågor dyker upp (Kvale, 1997, s.111). I vår studie har vi använt oss av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer som gäller inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Dessa innehåller fyra viktiga kriterierna som vi som forskare tagit hänsyn till.

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer:

– *Informationskravet* - som innebar att respondenterna blev informerade via telefonkontakt om undersökningens syfte och hur vi tänkt oss att undersökningen skall genomföras. Vid telefonkontakt tillfället gav vi även våra mail adresser samt telefonnummer så respondenterna kunde nå oss vid eventuella frågor.

- **Samtyckeskravet** - innebar att medvetengöra respondenterna sin rätt att avbryta intervjun om de så önskade samt vilka fördelar och eventuella risker som fanns att delta i undersökningen då vi berör känsliga frågor.

- **Konfidentialitetskravet** - har vi tagit hänsyn till genom att respondenterna lovades att bli helt anonyma och aidentifierade vad gäller namn, yrke och så vidare.

– *Nyttjandekravet* - innebar att vi förklarade att intervjumaterialet enbart var i studiesyfte för vår C-uppsats. Alla respondenter blev erbjudna att läsa det skrivna materialet. Vi övervägde också hur vår forskar roll kunde ha påverkat undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002).

För den som har frågor kring intervjun går det bra att ringa.

Peter _____ - _____

Moa _____ - _____